

שרשרת הדורות

Sharsheret Hadorot

חקר תולדות המשפחה היהודית

תוכן העניינים

1.....	בשער
2.....	משולחנה של חנה פורמן, יו"ר החברה הגניאלוגית הישראלית משפחתו של ר' יהודה אשכנזי
3.....	ינה סכלקנס, בן נחז ומשה מיסל על שם המשפחה רפפורט – RAPAPORT חנן רפפורט
.....	טוב שם משמך טוב – מקורו של שם המשפחה "קס" מיסל קס
.....	שמש צדקה
14.....	שלום ברוגשנין חיפוש המשפחה באיסטנבול
.....	דניאל קוז
.....	אחרי שישים שנה
20.....	קרל אלפרט
.....	קרל אלפרט ז"ל
27.....	יהודה קלוזנר
.....	ברכת צדיק שהתקיימה
37.....	יהודה קלוזנר
.....	מכתב למועצה
.....	ספרים
.....	סיכומי מאמרים מעניינים ורים
.....	מטילדה טנר
.....	ליבה מימון
.....	מידע על אחי אבנר
.....	על הכנס הגניאלוגי הישראלי ה-25
.....	מטילדה טנר
38.....	מכון אקדמי לגניאלוגיה יהודית

בשער

הרשו לי תחילה לקבל בברכה חמה את גב' מרים הרנגמן מירושלים, שהצטרפה למערכת שרשרת הדורות. אנו מעריכים מאוד את עזרתה ומסירותה.

נראה לי שקשה למצוא מכנה משותף אחד למאמרים המופיעים בגיליון זה, חוץ מהעובדה הפשוטה והמובנת מאליה, שכולם עוסקים בהיבט זה או אחר של הגניאלוגיה היהודית. יש לנו הפעם מבחר: תיאור משפחה לאורך מספר דורות, מקורות, שמות וסיפורים.

חקר שמות המשפחה מיוצג בגיליוננו בשני מאמרים: המאמר של ד"ר חנן רפפורט מירושלים עוסק בתולדות שם משפחתו, הקיים דורות רבים לפני שיהודי אירופה חויבו לאמץ שמות משפחה; ד"ר מיכאל קם מאוניברסיטת בן-גוריון חקר את מקור שם המשפחה שלו, שהוא נדיר למדי, ומצא דברים מעניינים, כרגיל בחקירות כאלה.

המאמר העוסק בגניאלוגיה של משפחה נכתב על ידי שלושה מחברים: ד"ר יונה סכלקנס, מר בן נוח ומר משה מוסל. המאמר מתאר את משפחת ר' יהודה אשכנזי, בעל הפאָר היטב (פירוש על השולחן ערוך של ר' יוסף קארו), ופורש ידיעה רחבה ומפורטת של המשפחה על דורותיה והסתעפויותיה.

בגיליון זה לא נפקד גם מקומם של המקורות הגניאלוגיים, ושני מאמרים עוסקים בנושא זה: פרופ' דניאל קזו מארצות הברית מספר לנו על המקורות למחקר גניאלוגי שמצא באיסטנבול, אגב התחקות אחר הדורות הקודמים של משפחתו, שמוצאה מאיסטנבול; הרב שלום ברושטיין מירושלים מתאר מקור מעניין, עשיר מאוד בפרטים ולא כל כך ידוע: דר"חות מודפסים על התרומות שנשלחו ממקומות רבים בעולם אל הועד המרכזי של איחוד הקהילות היהודיות בירושלים לחלוקה בין הכוללים השונים, ביחמתו של השר משה מונטפיורי. הדו"חות מכילים שפע של פרטים על התורמים, על הנהנים מהתרומות ועל השימוש שנעשה בכספים כדי לסייע לנצרכים.

המדורים הקבועים שלנו הם ביקורת ספרים, סיכומי מאמרים מכתבי עת זרים, ומדור הסיפור הקצר של פרופ' יהודה קלוזנר, שבו הוא מביא סיפורים מעניינים מחיי הרבנים, מתוך הקתבים הגניאלוגיים הרבים שנכתבו עליהם.

הפעם יש לנו גם מכתב למערכת, שאולי ישמש פתיחה למדור קבוע, רשימה קצרה של גב' מטילדה טגור על המצפה לנו בכנס הבינלאומי לגניאלוגיה יהודית שיתקיים הקיץ בניו-יורק, וגם הודעה על המכון האקדמי לגניאלוגיה יהודית שנפתח בירושלים.

ואחרון-אחרון: קראו נא את הסיפור הקצר שכתב ד"ר קרל אלפרט ז"ל לפני כשלושים שנה. אין צורך להציג כאן את תוכנו: אין לי ספק כי הסיפור יביא דמעות בעיני כל מי שיקרא אותו, כשם שהוא ריגש בזמנו את כותבו.

אני מאחלת לכולם קיץ טוב,

יוכבד קלוזנר

משולחנה של חנה פורמן יו"ר החברה הגניאלוגית הישראלית

הניסיון שנצבר מאז פתיחת אתר יד ושם ועד היום בעזרה שניתנה, מלמד שהיו הצלחות להגיע דרך המידע הנמצא על "דף העד" – אם לא אל נותן העדות עצמו, הרי אל צאצאיו ואל קרובי משפחה. אפשר לספר בשמחה שהיו מקרים לא מעטים של איחוד משפחות אחרי נתק ארוך, לפעמים מתקופת ההגירה היהודית הגדולה של סוף המאה התשע-עשרה ותחילת המאה העשרים.

הכנס הבינלאומי העשרים ושישה לגניאלוגיה יהודית, מתקיים השנה בעיר ניו-יורק, ארה"ב.

מועד הכנס י"ט-כ"ד אב תשס"ו 13-18 באוגוסט 2006, במלון Marriott Marquis.

הרשמה ופרטים על הכנס בכתובת:

<http://www.jgsny2006.org/>. ניתן להדפיס את טופס ההרשמה ולשלוח בדואר רגיל. ההרשמה המוקדמת מסתיימת בתאריך 15 במאי 2006.

אל נא תשכחו לעדכן שינויים בכתובת, מספר טלפון וכתובת דואר אלקטרוני אם חל בהם שינוי.

כתובתי: ehfurman@netvision.net.il. ניתן לכתוב בעברית, או ת"ד 86 קריית גת 82100.

חוברת זו מגיעה אלינו אחרי החג הקושר אצל כל אחד מאיתנו בין הסיפור האישי-משפחתי לבין ההיסטוריה וסיפור העם היהודי. זהו כוחו של חג הפסח, עם ההגדה והמסורות המועברות מדור לדור, המלווה אותנו משחר ימינו, תוך התמודדות מתמדת מזה ששים שנה לזכור, להזכיר ולהנציח את נשמות הנשמידים בשואת העם היהודי במלחמת העולם השנייה – ונמשך בתקומה, בעצמאות ובצמיחת מדינת ישראל.

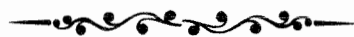
בתוך החיבור הזה, עלינו הגניאלוגים, המודעים להתפתחות הבלתי נגמרת של דרכים ואמצעים להגיע ליותר מקורות מחקר, מוטלת המשימה לנסות ולהכיר קצוות אפשריים ולאחד צאצאי משפחות מחדש, בבחינת השלמת מעגלי חיים ודורות.

אתר "יד ושם" – מאגר השמות באינטרנט

הקוראים בישראל מוזמנים לנסות לעזור באיתור של מגישי דפי עד ביד ושם. אנא בקרו באתר:

<http://www.isragen.org.il/NROS/Research/YVS.html>
בקישורית Testimony in Israel ותמצאו שם כר נרחב להגשת עזרה.

אנו מביעים את צערנו על מותו של חברנו
מר בנימין יערי,
שהקדיש את זמנו לחקר השואה והנצחת הקרבנות,
עם דגש מיוחד על פולין.
הוא השאיר אחריו מאמרים וספרים חשובים
שימשיכו להדריך מספר גדל והולך של חוקרים.

משפחתו של ר' יהודה אשכנזי יונה סכלקנס, בן נוח ומשה מוסל מתורגם מאנגלית

היהודיים מהמאה השמונה-עשרה באמסטרדם נכללים היום באתר האינטרנט של משה מוסל על אמסטרדם האשכנזית כמאה השמונה-עשרה (Ashkenazi Amsterdam in the Eighteenth Century):
<http://dutchjewry.huji.ac.il/maineng/upload/genealogy/Moshe.html>. לגבי רישומי נישואין באמסטרדם נעזרנו בפרסום של Verdooner and Snel (1992), בכרכים (שלא פורסמו) של אונא (1914) בדקנו רישומי קבורה ובהורוביץ (1901) בדקנו מצבות מפרנקפורט ע"נ מיין.

הגניאלוגיה

משה בן משה שמעון, סופר, נפטר פרנקפורט 13 נובמבר 1687, נשא לאשה אחרי 23 אוגוסט 1658 את פרומט בת משה סגל (נפ' פרנקפורט 22 יוני 1691), בתו של משה סגל ממץ (Metz) ואלמנת הסופר יוסל לייטר בן מרדכי. משה היה סופר בפרנקפורט במשך שנים רבות. מלבד שמו ועיסוקו, גם קרבת מצבתו לזו של אחד האחים של יהודה אשכנזי תומכת בהשערתנו כי משה בן משה שמעון הוא אביו של שמעון סופר. על פי פנקס הקבורה בפרנקפורט קבור בנו של שמעון סופר, משה, סמוך למשה סופר ושלמה מנטס (Ments) (אונא ע' 590).

ידוע לנו רק על בן אחד (שם האם לא ידוע אך קרוב לוודאי שזו פרומט):

שמעון בן משה סופר (שמעון שרייבר), סופר, נפטר פרנקפורט 15 אפריל 1730, נשא לאשה את ביילה בת זלמן כ"ץ (נפ' פרנקפורט 16 מרס 1739), בתם של זלמן צור פפורטה (Zalman zur Pforte) ובליםכץ (Blimchen) בת יהודה טרייאר (Trier). בהקדמה לספרו, מכנה יהודה אשכנזי את אביו **מורנו וסופר בפרנקפורט דמיין**. אולם הכתובת על המצבה אינה מציינת את התואר "מורנו", אלא מכנה אותו "סופר מהיר". ב-1721 הוא מזכיר כ"סופר יהודי" (Judenschreiber) ו"איש עני" (armer Mann) שחי ב"נשר הזהב" (Goldener Adler) עם אשתו וארבעת ילדיו (אטלינגר, ללא תאריך). דיץ (1988) מייחס בטעות את המצבה של שמעון בן משה שנפטר ב-1730 לנכדו שנשא, לפי השערתו, אותו שם.

ילדיו של שמעון סופר, כנראה מאשתו ביילה. סדר הגילים אינו ידוע:

1. **משה בן שמעון סופר**, נ' 1687 או לאחר שנה זו, מוזכר ב-Goldener Adler ב-1717 (דיץ 1988), נפ' פרנקפורט 4

ר' יהודה אשכנזי ידוע ביותר בספרו כאר היטב, פירוש על השולחן ערוך של יוסף קארו, שפורסם באמסטרדם. מעט מאוד ידוע לנו על חייו ומשפחתו. בהקדמה לכאר היטב הוא מזכיר את אביו שמעון סופר. בריל (Brüll 1874) המצטט את פיין (Finn 1860) טוען כי שמעון הוא בנו של שניאור טריווש. אולם על מצבתו רשום כי הוא בנו של משה. על פי אייזענשטיין (1924) יהודה אשכנזי נפטר בקניגסברג ב-1745, בעוד שב-15 באפריל 1749 הוא עדיין מוזכר בתוך רשימת הדיינים בפנקס הקהל של טיקטין (Tykocin) (הלפרין 1996).

למשה, אחיו של יהודה, היה נכד מפורסם, רבי משה סופר, הידוע יותר בשם חתם סופר. הביוגרפים מציינים כי אביו, הרב שמואל סופר, הוא צאצא של משפחת רבנים מפורסמת (כ"ץ 1962.63). ייתכן שהכוונה היא למשפחה של רב-סבו של שמואל, הרב זלמן כהן, בן הדיין נתן כהן ונכד הרב שמעון הכהן. קיימת גם מסורת משפחתית, לפיה אביו של חתם סופר, שמואל סופר, הוא צאצא של הרב שמעון הדרשן, שחי במאה השלוש-עשרה, מחבר ילקוט שמעוני, ודרכו צאצא של רש"י. מעניינת היא גם המסורת, שמורו ורבו של משה, הרב נתן אדלר, גם הוא צאצא של רבי שמעון הדרשן (הורוביץ 1972), ודבר זה מעלה את החשד שמישהו בלב לבין שתי המסורות. באופן כללי, יש לראות בחשד-מה את המסורת, החסרה תיעוד עובדתי (סכלקנס 2003). יש לשער שמסורת כזאת מלמדת יותר על החשיבות והכבוד שניתן לרבי משה סופר מאשר על אבותיו.

הצלחנו לזהות ברישומי אמסטרדם את ואחות של יהודה אשכנזי. ייתכן שהם הלכו בעקבות דודתם מצד אמם נעמי שנישאה לדיין המקומי רבי משה פרנקפורט (1762-1672). מאוחר יותר נשא רבי משה פרנקפורט לאשה את אחותו של יהודה אשכנזי. גם שני הילדים של יהודה אשכנזי, היחידים שידוע עליהם, חיו באמסטרדם ואימצו את השם פרנקפורט כשם משפחתם (ראה פירוט להלן).

דיץ (Dietz 1988) היה הראשון שפרסם בשנת 1907 אילן יוחסין של משפחת סופר, בפרנקפורט ע"נ מיין. עץ משפחה זה היה מבוסס בעיקר על רישומי מס ומרובה בה חסר, כפי שהראה אדלר (Dietz 1988). מחקרנו הגניאלוגי עושה שימוש רב ברישומים יהודיים (הכתובים עברית) באמסטרדם ובפרנקפורט. לגבי משפחתו של יהודה אשכנזי בפרנקפורט אנו מסתמכים על כתב יד מאת אטלינגר (ללא תאריך) שלא פורסם, ועותק ממנו נמצא בארכיון המרכזי לתולדות העם היהודי. רוב הרישומים

פברואר 1722, נשא לאשה ב־1718 לערך את בת דודתו רייצכן (Reizchen) בת אב־בית־דין שמואל שוטן בן יוצפה (Shmuel Schotten ben Juzpe) כ"ץ וחנה בת זלמן כ"ץ. האמהות של משה ורייצכן היו אחיות. משה נפטר "רך בשנים".

בנו של משה סופר:

א. שמואל ב' משה סופר, נפ' פרנקפורט 30 מאי 1778, נשא לאשה את רייזל (נפטרה פרנקפורט 8 מרס 1882) בת אלחנן חזן. פנקס הקבורות מצוין בפירושו שהוא קבור סמוך לאביו משה סופר, וכן הוענק לו התואר "חבר" לאחר מותו (אונא, כרך 42). בניו של שמואל, כולם נולדו בפרנקפורט:

1. משה סופר בן שמואל, נ' 14 ספטמבר 1762, רב, נפ' ברטיסלב 3 אוקטובר 1839. נשא לאשה (1) 6 מאי 1787 את שרה יירביץ (Jerwitz) נפטרה 1812; (2) 1813 את שריל בת רבי עקיבא אגר (לתולדות חייו ראה כ"ץ 1962/63 ושוורץ 1998/99).

2. שמעון בן שמואל, נ' 1768 לערך (דיץ 1988), נפ' פרנקפורט 4 אפריל 1819, נשא את ינדלה (Yendle) בת נתן אופנהיים, נפטרה פרנקפורט 12 מרס 1816.

3. יוסף בן שמואל, נ' 1769 לערך (דיץ 1988), נפ' פרנקפורט 16 מרס 1821.

2. גומפריכט בן שמעון סופר, רווק, נפ' פרנקפורט 9 פברואר 1758.

3. פייס (Feis) בן שמעון סופר, רווק, נפ' פרנקפורט 13 אפריל 1740.

4. יהודה אשכנזי בן שמעון סופר, מזכר בטיקטין (Tykocin), פולין, בשנים 1742-1749. שם אשתו לא ידוע. לעתים כינו אותו בשם יהודה טיקטין, על שם העיר שבה התגורר (פירסט 1960). זהו גם השם שמופיע על המצבה של אחד מצאצאיו (ראה תמונה). יהודה היה דיין בבית הדין של טיקטין, ושם גם נולדו שני בניו בשנות השלושים של המאה. בפנקס הקהילה, שבו הוא רשום לפעמים כ"יהודא אשכנזי" הוא נמצא ברשימת הדיינים בשנים 45-1742 וכן 49-1748 (הלפריץ 1996). רק שלושה כרכים של באר היטב יצאו לאור באמסטרדם: יודה דעה ב־1736, אבן העזר ב־1739 ואורח חיים ב־1742. בעת ביקור באמסטרדם הוא שמע את נאומו של הרב הראשי של אמסטרדם, אריה לייב, ששימש כרב ראשי בשנים 1740-1755 (גולדראט 1972). אולי מתמיה הדבר שרבי יהודה אשכנזי החליט לקרוא לספרו בשם "באר היטב", מאחר שר' ישעיה בן אברהם כבר קרא את פירושו בשם זה. אולם, ר' ישעיה כתב רק כרך אחד, על אורח חיים ור' יהודה התכוון

להמשיך בעבודתו של ר' ישעיה. כנראה היתה לפירושו של ר' יהודה הצלחה כה רבה שהוא התבקש לכתוב את פירושו הוא לאורח חיים. אשכנזי מתייחס לפירושו הקודם כ"הבאר היטב לפני". כרך רביעי, על חושן משפט, נכתב על ידי גיסו רבי משה פרנקפורט (גולדראט 1972). המהדורות החדשות של השולחן ערוך מכילות רק את פירושו אשכנזי לאורח חיים ואבן העזר.

בניו של יהודה אשכנזי:

א. שמעון בן יהודה אשכנזי (Simon Simon), נ' פולין 1735 לערך, נפ' אמסטרדם 28 מרס 1808, נשא לאשה (1) אמסטרדם 29 אוקטובר 1755 את הינדלה מוזס פרנקפורט, נולדה אמסטרדם 1730 לערך, נפטרה אלקמאר (Alkmaar) 10 במרס 1782 (אך קבורה במיידרברך (Muiderberg), בת דודו משה פרנקפורט; (2) 1782 גלה (Gelle) בנימין, נולדה אמסטרדם 1752 לערך, נפטרה שם 1 מאי 1806, בת בנימן-זאב-וולף שמש ורושה לוי (Roosje Levie). החזרה על השם Simon אין פירושה כי שם אביו הוא "שמעון", אלא זהו שם סבו. זהותו של שמעון כבנו של יהודה משתקפת בבירור מפנקס רישומי הקבורות שבו הוא רשום "שמעון בן יהודה אשכנזי", ומצוין מקום הולדתו, פולין, וכן מהסכס-החופה הנקרא התנאים האחרונים שלו שבו רשום "שמעון בן מורנו רבי יהודה". אביה של הינדלה נתן 200 גילדר לנדוניה.

ילדיו של שמעון (כולם נולדו באמסטרדם):

1. זיסכה (Soetje/Zische) בת שמעון נולדה 1758 לערך, נפטרה אמסטרדם 9 ינואר 1832, נישאה שם 22 אוגוסט 1776 למשה בן יוסף (יוצפה) דנציג, בן יוסף שמעון. בהסכם האירוסין הבטיח אביה לתת לה נדוניה של 1,300 גילדר. סכום הכתובה היה 1950 גילדר.

2. בן לא נשוי, נפ' 22 אוגוסט 1786.

3. ישעיהו בן שמעון, נ' 16 אפריל 1784.

4. וולף בנימין בן שמעון, הברית 29 אוגוסט 1788.

5. יצחק בן שמעון, הברית 3 יוני 1790, סוחר, מוכר משקפיים, מוכר הגרלות, נפ' חרונינגן (Groningen) 23 אוקטובר 1858. אשתו בטי (בריינה) דוד ון סימרן (van Simmeren), נולדה אמסטרדם 1793 לערך, נפטרה חרונינגן 2 ביולי 1869, בת דוד בונם (Bonnem) והנדרנה יעקובס (Henderina Jacobs). לגבי ילדיו ראה ספרו של Vey Mestdagh (2001). על פי תעודת הפטירה שלו בחרונינגן, נולד יצחק בן שמעון פרנקפורט באמסטרדם ב־1790 לערך. לפי ההשערה, זהו יצחק זה עם יצחק בן שמעון שנולד גם הוא ב־

1790, אולם הבעיה היא שבתעודת הפטירה רשומה אמו כדבורה פרנקפורט.

6. יהודה לייב בן שמעון, נ' 29 ספטמבר 1794.

ב. יוסף פרנקפורט בן יהודה אשכנזי, נ' טיקטין 1739 לערך, רשום ב-1778 כבעל בית עבוט (lombardhouder) נפ' באולדנזאל (Oldenzaal) ב-1799, נשא את (1) בת דודו ביילה יצחק, בת יצחק שמעון, אמסטרדם 1766; (2) הנדרינה הרטוך אברהם, נולדה אחרי 1750.

המקורות מציינים שני בני אדם בשם יוסף פרנקפורט שהיו בערך בני אותו גיל. האחד נולד באמסטרדם, נשא שם לאשה את ביילה, ונעלם מן הרישומים לאחר הולדת בנו ב-1776. השני מופיע באולדנזאל שנתיים לאחר מכן, נשא לאשה את הנדרינה ונפטר שם ב-1799. יש סיבות טובות להשערה ששני אלה הם אותו אדם. ראשית, על המצבה של נכדו של יוסף "השני" רשום כי הוא צאצא של יהודה אשכנזי. אביו של יוסף "הראשון" אינו נזכר בשום מקום, אולם ידוע לנו כי הוא נולד בטיקטין. שנית, שני קטעי חייו הרשומים אינם חופפים. מפקד האוכלוסין של 1795 באולדנזאל מציין את יוסף פרנקפורט, בעל בית עבוט, אב למשפחה בת שבע נפשות. יש לשער כי יוסף פרנקפורט עבר לאולדנזאל ב-1778, מפני שבאותה שנה הוא קיבל בשכירות את בית העבוט ונהנה מזכויות אדח מלאות בעיר. הוא קיבל פטור מחובת שמירה ומגיוס לצבא. כל שנה הוא שילם ארבעים ושניים גילדר דמי שכירות ושלושים גילדר נוספים שילם לשלטונות. בשנת 1783 חודש חוזה השכירות לשש שנים. ב-1792 עבר בית העבוט בשכירות להרץ סמסון (Hartz Samson) (קורוויץ, ללא תאריך; וויסטינק 2003). יש לשער כי יוסף נפטר ב-1799, כי באותה שנה ילדה אשתו בן שקיבל את השם יוסף. על צאצאיו ראה נוח (ללא תאריך).

מצבת יוסף בן שמעון פרנקפורט בדבנטר (אוסף בן נוח)
Tombstone of Joseph Simon Frankfort in Deventer
(collection Ben Noach)

ילדיו של יוסף פרנקפורט:

מנישואיו הראשונים או השניים:

1. יהודה בן יוסף פרנקפורט, הברית אמסטרדם 1 ינואר 1776.

מנישואיו השניים (כולם נולדו באולדנזאל):

2. מיכל/יחיאל בן יוסף פרנקפורט, הברית 9 אוקטובר 1781, בעל פונדק (logementhouder), נפטר 31 דצמבר 1853 בזוולה (Zwolle), נשא לאשה בדבנטר (Deventer) 9 אפריל 1812 את Racheltje Hartog de Leeuw, נולדה 's-Gravenland 1789 לערך, בת בנימין הרטוך ואווה יעקובס חריסברחן (Eva Jacobs Grijnsbergen).

3. יואל בן יוסף פרנקפורט, נולד 1873 לערך, מורה דת ובעל קורא, נפ' ארנהם (Arnhem) 9 ינואר 1866, נשא בדבנטר 17 בדצמבר 1812 את Saartje Mozes van Gelderen, נולדה דלדן (Delden) 1791 לערך, נפטרה ארנהם 9 נובמבר 1857, בת משה (Mozes) ומ' סלומון. בשבועון היהודי *Nieuw Israelitisch Weekblad* מ-11 בינואר 1886 נמצאת ההודעה הבאה: "אתמול עבר על קהילתנו זעזוע עמוק עם פטירתו של הרב יואל פרנקפורט בגיל 77. ...שורת המלוים היתה עצומה, הרב הראשי [הרב להמנס מנימחן — Lehman] from Nijmegen [הספיד ליד גופתו המתה של ידידו... "נכדו של יואל, יואל ורדנבורך (Vredenburg) סיפר לבתו, שפרה טאכאוד (Tachauer) שהם צאצאים של רבי יהודה אשכנזי (טאכאוד 1996). יואל ורדנבורך, הרב הראשי של חלדרלנד (Gelderland) היה אישיות רבנית מיוחדת במינה בהולנד בתקופה שלפני מלחמת העולם השנייה (חנס 1977).

4. שמעון בן יוסף פרנקפורט, נ' 1785 לערך, נפ' בדבנטר 27 ספטמבר 1843, נשא לאשה את שרה מוזס ון חלדר, נולדה 1781 לערך. שמעון עבר לדבנטר ב-1804. בשנים 1816-1823 הוא חותם כגזבר של הקהילה היהודית (פנקס הקהילה היהודית של דבנטר). על המצבה של בנו, מיכאל (1823-1913) בחרונינגן מכונה שמעון "חבר". ראו גם את המצבה של בנו יוסף שמעון פרנקפורט.

5. קטיה (Kaatje) פרנקפורט, נולדה 14 ינואר 1792, נפטרה אמסטרדם 28 באוקטובר 1864, נישאה בדבנטר 11 באפריל 1822 לאברהם סלומון ורדנבורך, נ' לוכם (Lochem) 1 פברואר 1794, נפ' אמסטרדם 4 ינואר 1864, בן סלומון ויוהנה לוי ון קוורדן (van Coevorden). בגיל 19 אברהם כבר היה חזן ובעל תוקע בבית הכנסת בלוקם, יחד עם משה יעקב פורטוין (Fortuin), שהיה באותו הגיל. אברהם עבר מאלמלו לדבנטר והפך לחבר בקהילה היהודית שם ב-7 באפריל 1825 (פנקס הקהילה).

ג. *Vrouwjtje*, נולדה 1754 לערך, נישאה (1) 1774 אמסטרדם לברנד (Barend) צדוק חומפרט; (2) 1790 אמסטרדם ליצחק ב' יעקב המבורגר, נ' אמסטרדם 1758 לערך (בן 53 ב-1811), אלמן של רושה אהרן.

ד. *יהודה ב' יצחק פרנקפורט*, נ' אמסטרדם 1755 לערך (אבל לפי תעודת הפטירה 1752), נפטר ונקבר אמסטרדם/מוידברך 5/7 מרס 1839, נשא לאשה (1) 1777 אמסטרדם את שרה בת מאיר (חומפרט/חזן), נולדה אמסטרדם 1751 לערך, נפטרה שם 3 דצמבר 1805, בת מאיר הרטוך/הירש חזן ושרה בת מוחס יעקב, אלמנת מוחס לוי לוגר; (2) 1807 אמסטרדם את מלכה בת מרדכי לוי/מריאנה מרקוס, נולדה אמסטרדם 1757 לערך, נפטרה שם 9 ינואר 1833, בת מרדכי/מרקוס ב' אברהם שניידר (לוי ברסלאו) ואנה/ הנדלה בת יעקב הגנאו. ב-20 מאי 1812 יהודה אימץ את 'פרנקפורט' כשם משפחתו.

ילדיו של יהודה, כולם נולדו באמסטרדם:

1. אנה נולדה 1781 לערך, נישאה 1803 אמסטרדם לגרשון לוי בינגר, נ' אמסטרדם 1772, בן שרה רובן.

2. *Vrouwjtje*, נולדה 1874 לערך, נפטרה אולדנזאל 7 ספטמבר 1879, נישאה 1810 אמסטרדם למשה הרטוך איטליה (Mozes) (Hartog Italia(a)n(d)er/Krukziener/Cutzien), נ' אמסטרדם 1782, נפ' שם 29 נובמבר 1826, בן הרטוך ארנד (Hartog Arend (Krukziener)/) בן אהרן קוצין ובטי אליאס. ב-1809 מופיע משה הרטוך איטליאנדר ברשימת העניים, כשהוא בן 20, סָפֵל. ב-3 בפברואר 1812 הוא אימץ את איטליאנדר כשם משפחתו.

בנו יצחק משה קרוקזינר (Isaac Mozes Krukziener), נ' 28 פברואר 1817, נפ' אולדנזאל 4 נובמבר 1889, היה ידוע גם כרבי איציק אולדנזל, שם העיר ביידיש. מיניו כרב העיר מוכיח את החשיבות של רשת קשרי משפחה. יוקב סלאפ (Jokev Slap) שהציע אותו למשרה זו היה דוד אמו. ה' דה וריס (H. de Vries) מבורקילו מתאר את החיפושים אחרי רב באולדנזאל ב-1836. יצחק קרוקזינר שימש במשרת רב שלושים ושמונה שנים, וכאשר דודו איציק פרנקפורט נפטר באמסטרדם הוא השאיר לו ירושה גדולה (גנס 1977). למעשה נפטר דודו באולדנזאל ונקבר באמסטרדם.

3. בלה, נולדה 1785 לערך, נישאה 1805 אמסטרדם לשלמה בן אהרן אמרינג (Emmering), נ' אמסטרדם 1784, בן אהרן

6. בנימין פרנקפורט, נ' 1797, מייצר סיגרים, נפ' Zutphen 16 ספטמבר 1870, נשא לאשה את הנרייטה ורדנבורך. נולדה לזכם 1 בפברואר 1794, נפטרה 17 יוני 1873, בת סלומון ויוהנה לוי ון קוורדן. ב-1820 שימש בנימין כגובה בקהילה היהודית בדבנטר (פנקס הקהילה).

7. יוסף פרנקפורט, נ' 11 אוגוסט 1799, מורה, נפ' בדנטר 4 ינואר 1840, נשא לאשה 7 אפריל את מטיה בנימין דה ליאו (*de Leeuw*), נולדה 2 's-Gravenland אוגוסט 1790, בת בנימין ואווה יעקבס חריסברדן.

5. *יצחק — איסאק (פרנקפורט) בן שמעון סופר*, נ' פרנקפורט ע"נ מיץ 1709 לערך, רב, נפ' אמסטרדם 28 פברואר 1875, נשא שם לאשה 26 אוקטובר 1735 את ברנקה איזאק/רבקה איזאק/בריבכה (*Brivche*), נולדה אמסטרדם 1713 לערך, נפטרה שם 10 אפריל 1782, בת אהרן ורחלה בת חיים דרוקר. איסאק ליווה את אחיינו שמעון פרנקפורט בתחונתו, מכאן שהיה אח של יהודה אשכנזי. ברישום הקבורה של בתו דינה הוא נושא את התואר מונו.

ילדיו של יצחק ב' שמעון פרנקפורט:

א. *שמעון פרנקפורט*, נ' אמסטרדם 1741 לערך, נפ' שם 18 אפריל 1795, נשא שם לאשה 1769 את ברנקה לוי דייץ (*Duijts*) בריין, נולדה אמסטרדם 1743 לערך, בת לוי סמואל/ליב בן אהרן שמואל דייץ ואווה/חווה סמואל בת זנוויל. בשנת 1809 מופיעה ברנקה, אלמנת שמעון יצחק, ברשימת העניים (מס' 618). היא טוענת שם שהיא בת 69, יש לה שני בנים בני 24 ו-30 הגרים אתה. אחד הבנים כמעט עיוור.

ילדיו של שמעון, כולם נולדו באמסטרדם:

1. משה, נ' 23 ספטמבר 1770.

2. לוי, נ' 22 מרס 1773, נפ' אמסטרדם 17 דצמבר 1811 בן 39, רווק, ללא מקצוע.

3. זלמן, נ' 12 דצמבר 1776.

4. זנוויל, נ' 31 מאי 1779.

5. *חומפרט*, נ' 7 אפריל 1783, שוליה של אופה (1811), נקבר ב-Zeeburg יולי 1836 (טֶבֶע, בן 49), נשא לאשה אמסטרדם 1809 את *Aaltje Hartog (Foltijn)|Edil Hirsch Fuld* נולדה אמסטרדם 1786 לערך, בת של הרטוך ישראל וקלרה/קילה ישראל. בתנאים ראשונים הבטיח אביה נדוניה של 200 גילדר. ב-29 בינאר 1812 הודיע חומפרט כי הוא מבקש לשמור את שם משפחתו זה.

ב. בלה, נולדה אמסטרדם 1742 לערך, נישאה שם 1774 לבן דודה יוסף פרנקפורט.

הקבורות של מוידרברך מזכיר את התואר **מורנו** של זלמן סופר.

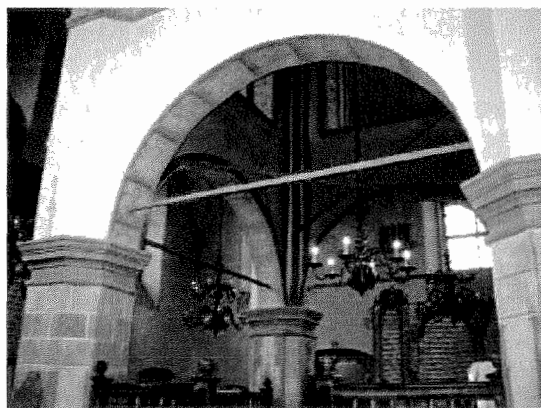
ילדיו של שלמה זלמן מנהיים:

א. שמעון מנהיים בן מורנו הרב זלמן מנהיים, נ' מנהיים 1735 לערך, רב ראשי בנימחן (Nijmegen) (קן אחט 1969), נשא (1) 1761 אמסטרדם את **יהודית/יוכבד בת שמואל פרנקפורט**, נולדה אמסטרדם 1739 לערך, נפטרה בלידה 11 יולי 1762, בת שמואל משה פרנקפורט ושרה שמעון/שרה בת שמשון פרנקפורט; (2) 6 דצמבר 1763 אמסטרדם את גיטתו **בלה/בלים בת שמואל פרנקפורט**, נולדה אמסטרדם 1742 לערך, בת שמואל בן משה פרנקפורט ושרה בת שמעון. בתנאים הבטיח אביה של בלים לזון את בני הזוג וצאצאיהם במשך כל חייו, כולל את זיסכה-יוכבד, בתו של שמעון מנישואיו הראשונים. אם הבטחה זו לא תצא לפועל מכל סיבה שהיא, ישלם להם אביה של בלים שלושה גילדר בשבוע למזונות. הוא גם הבטיח לתת לזוג עשרים וחמישה גילדר כל שנה לשם שכירת דירה במשך עשר שנים. אולם, אם הם יעברו להתגורר במקום אחר, לא תחול עליו החובה לתמוך בהם. זיסכה נפטרה רק שמונה ימים אחרי החתונה ונקברה בזבורך (Zeeburg).

ב. בלה בת מורנו רבי שלמה זלמן (Bele Salomon/Pleite bat morenu Rabbi Shlomo Zalman) נולדה אמסטרדם 1745 לערך, נפטרה שם 24 מרס 1773, נישאה 16 אוקטובר 1765 לאליעזר פרנקפורט בנו של מורנו רבי משה בן שמעון פרנקפורט, נ' אמסטרדם 1720 לערך, נפ' שם 10 מרס 1782.

ביבליוגרפיה

ראו ביבליוגרפיה נרחבת בחלק האנגלי.

בימת בית הכנסת בטיקטין (אוסף איתן לוי)

Bema of synagogue in Tykocin (collection Ethan J. Levine)

שמעון אמרינג וברנקה/ברייך בת משה ברומר/ שניידר. ב-29 במאי 1912 אימץ שלמה את השם 'אמרינג'.

4. כטי, נולדה 1876, נפטרה אמסטרדם 23 מרס 1813, בת עשרים, לא נשואה.

5. יצחק, נ' אמסטרדם 1788 לערך, מוכר הגרלות (1813) נפ' אולדנזאל 30 אפריל 1855, נקבר מוידנברך 3 מאי 1855, נשא לאשה 23 אוגוסט 1812 אמסטרדם את **Annaatje Rubens van Embden**, נולדה אמסטרדם 1787, נפטרה אמסטרדם 26 יולי 1842 (בת 55), נקברה מוידנברך 28 יולי 1842, בת ראובן אברהם ובטי לוי.

ה. דינה, נולדה 1757 לערך (לפי תעודת הפטירה), נפטרה/נקברה אמסטרדם/מוידנברך 14/16 יולי 1844 בת 87, נישאה 1780 אמסטרדם **לעקב בן שלמה סלאפ/דרדינגן (Rabbi Yookew Slap)** נ' אמסטרדם 1758 לערך, מורה (1813), מורה ב"חברה משניות" (1836); (גנס 1977), נפ' שם 13 נובמבר 1836, בן שלמה יעקב וביילה לַנְדֵרֵט. ב-6 בדצמבר 1811 אימץ את שם המשפחה סלאפ.

ו. רחל, נולדה 1766 לערך (אבל 1745 לפי תעודת הפטירה); נפטרה אמסטרדם 30 מרס 1813 בת 68, נישאה שם 1786 לרודר בן יוסף דה פריס, נ' אמסטרדם 1756, בן רבקה הרטוך.

6. חנטיה (Hennetje) בת שמעון סופר, נפטרה אמסטרדם 10 נובמבר 1776, נישאה שם **למשה פרנקפורט**, נ' אמסטרדם 1672, רב ודיין, נפ' אמסטרדם 15 אוגוסט 1762 בן תשעים. הוא היה האלמן של נעמי בת שלמה זלמן כהן והבן של רבי שמעון פרנקפורט והנוריקה בנימין. ב-1749, בפירושו לחושן משפט, **באד היטב**, מכנה את עצמו ר' משה פרנקפורט 'מחותן' [כלומר קשור בקשרי נישואין] של רבי יהודה אשכנזי (שטיינשניידר 60-1852, עמודה 1292). אשתו הראשונה של משה, נעמי, היתה דודה מצד האם של יהודה אשכנזי. יותר מאוחר הם הפכו לגיסים, כאשר משה נשא את אשתו השנייה הינצ'ה, אחותו של יהודה.

7. בת של שמעון סופר, נישאה לרב שלמה זלמן מנהיים/ זלמן סופר. ברישומים כאמסטרדם יש ראיות לקיום ילד נוסף של שמעון סופר. ב-1761 מלווה יצחק פרנקפורט את אחיינו **שמעון סלומון. חנטיה (Hennetje)** בת שמעון, המלווה את אחייניתה בלה סלומון ברישום נישואיה ב-1765, היא כנראה זהה לחנטכן (Hintchen), אשתו של רבי משה פרנקפורט, אבי החתן. כך שאמו של שמעון סלומון ובלה סלומון היא כפי הנראה בת של שמעון סופר. פנקס

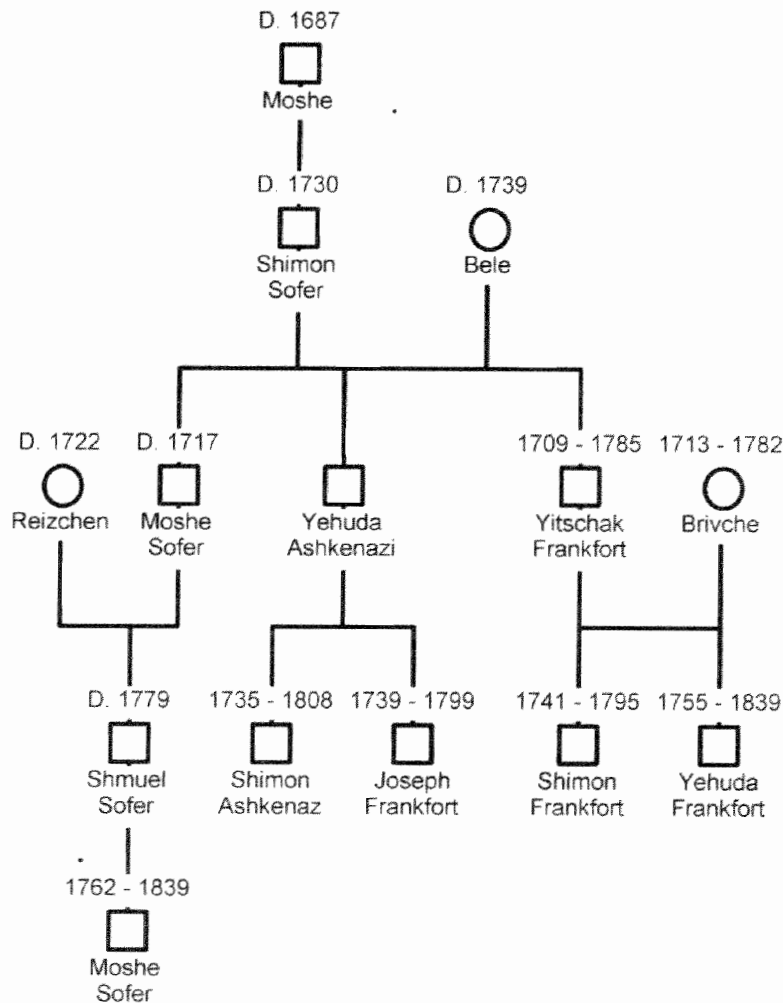
הולנד בעולם, עם למעלה מ-18,000 מבקרים כל חודש. פמרכו הוא משמש כמתאם הפעילויות והפרויקטים הגניאלוגיים. בזמנו הפנוי הוא צלן מוסיקה קאמרית. האתר שלו: <http://www.bnnch.net>.

משה מוסל נולד באמסטרדם ב-1940 ותושב ירושלים מ-1966. בשנת 1990 הוא התחיל במחקר גניאלוגי פעיל. לאחר גילוי אבות המשפחה שהתגוררו באמסטרדם מ-1630 עד למלחמת העולם השנייה, הוא התחיל לעבוד על רשימות כל התושבים האשכנזים של עיר זו עד לרבע הראשון של המאה התשע-עשרה. נתונים ראשוניים מגיעים מרישומי אירוסין ונישואין הנשמרים בארכיון העירוני של אמסטרדם. משה מוסל הוא חבר במרכז לחקר יהדות הולנד, ופרסם את תוצאות מחקריו באתר האינטרנט של המרכז. הוא פיזיקאי, נשוי, אב וסב לנכדים.

יונה סכלקנס, דמוגרף במחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה של האוניברסיטה העברית, מלמד דמוגרפיה וכן קורס בגניאלוגיה. הוא חבר במועצה האקדמית של המרכז לחקר יהדות הולנד באוניברסיטה העברית והמתאם האקדמי של מסד הנתונים הגניאלוגי ההולנדי.

בן נודח נולד ב-1936 בדכנטר, הולנד, וחי בישראל מאז 1953. הוא הסתתר בשנות השואה וכך שרד. הוא רואה חשבון מוסמך, נשוי, ויש לו שלושה ילדים ועשרה נכדים. הוא פעיל במחקר גניאלוגי מאז 1990 ויזם את הקמת מסד הנתונים במרכז לחקר יהדות הולנד – האוניברסיטה העברית ועובד בו בהתנדבות:

<http://dutchjewry.huji.ac.il/maineng/upload/genealogy/maim.html>, זהו האתר הראשי ליהדות

תרשים גניאלוגי של המשפחה

Genealogical chart

על שם המשפחה רפפורט — RAPAPORT¹

הגן רפפורט*

יצאה משפחה זו מהאגנונימיות הכללית. היהודים גורשו מרגנסבורג בשנים 1420–1422, לאחר ההסתה הפרועה של הנזיר האינקוויזיטור גיאובני קפיסטרانو (1386–1456) והמשפחה הגיעה לעיר מגנצא (Mainz)⁴.

עם הגירוש השני של יהודי מגנצא ב־1462 אנו מוצאים חלק מהם בצפון איטליה באזור הפורה של עמק נהר הפו. בן אחד של משפחת רפא נע לוונציה ושימש בה רב והאחר התיישב בפורטו, אשר זהה כיום לעיר המתקראת לניאגו (לגנאגו = Legnago) ($45^{\circ}10'N/11^{\circ}19'E$) מזרחה ממנטואה.

משמה של העיר פורטו נגזר החלק השני של השם רפפורט: כאשר עבר בן המשפחה מפורטו לוונציה, בקשו יהודי וונציה להבדיל בין רבם לזה שמחדש בא, וקראו לחדש: זה הרפא מפורטו ולא שלנו שהוא הרפא מוונציה. עם הזמן נשאר השם רפא — פורטו ומכאן רפפורט.

אחרים קובעים כי השם רפפורט מורכב מהמלה "עורב", בגרמנית Rabe או Rape.

עורב זה נמצא על שלט האבירים של המשפחה, במוזיאון שלטי האבירים בפראדו במדריד שבספרד, וכן הוא נמצא על "סמל המדפיסים" שבשער ספרו של הרב אברהם מנחם בן יעקב הכהן *מנחה כלולה* אשר הודפס בוורונה ב־1594 (ראה צילומו המצורף). הסמל מייצג את תקופת הרנסנס האיטלקית בעיטורי הנשים המעורטלות למחצה ועלי הצמח המקיפים את המדליון, ובתוכו הידיים הפרושות בברכת הכוהנים המייצגות את משפחת הכוהנים רפא והעורב המייצג את היהודי הנע ונד ברחבי העולם.

אנו יודעים כי בשנת 1520, כשבעים וחמש שנים לפני הדפסת הסמל המתואר לעיל, כבר קרא לעצמו אחד מבני המשפחה "המוהל יצחק בן יחיאל הכהן מהעורבים"⁵. כלומר, חלקו של העורב Rape רפא כחלק ראשון של שם המשפחה מוכר מזמן על ידי בני המשפחה.

לדעתם של האחרונים, מייצג החלק השני של שם המשפחה פורטו את העירה פורטובופולה (Portobuffole), כארבעים ק"מ צפונית לעיר וונציה. בעיירה זו חיו בני משפחת רפא עוד לפני 1480, כמעט שבעים שנה לפני שאנו מוצאים אותם בפורטו־לניאגו.⁶

כעורך המדור החדש "טוב שם טוב" בדו־ירחון "עת־מול" בהוצאת יד בן צבי התבקשתי על ידי העורך להתחיל במצווה ולהסביר את המקורות ההיסטוריים והפולקלוריים של שם משפחה נפרץ זה.

משפחה זו מכובדת מאוד אצל החוגים האורתודוקסיים, בהיותה משפחת כוהנים מיוחסת אשר ראשיתה באהרן הכהן, אחיו של משה רבנו. נושאי השם הזה משמשים, כמובן, בברכת הכהנים, ומאוד מבוקשים בטקסי פדיון הבן.²

תולדות השם

בתקופות שונות, בהתאם לרוח הזמן — Zeitgeist — היו נהוגים הסברים שונים למקורם של שמות משפחה.

מאז אמצע המאה השש־עשרה (כאשר עומעם הזיכרון על חיי היהודים בספרד ופורטוגל) ועד המאה התשע־עשרה, רווחה האופנה בין יהודי מזרח ומערב אירופה להתייחס למשפחות מגורשי ספרד. בהתייחסות כזו היה מעין אישור להיות המשפחה עתיקה וברוך כלל גם אישור לייחוסה של משפחה כזו.

באותן מאות רווחו שני הסברים פולקלוריים למקור השם רפפורט:

1. ההסבר הראשון תיאר התחנתות של שתי משפחות מכובדות מיוצאי ספרד — כלומר נישואים בין בן למשפחת רפא ובת למשפחת פורטו (מפורטוגל). התוצאה של נישואים אלה יצרה את שם המשפחה החדש: רפאפורט.

2. הסבר שני טען ששם המשפחה רפפורט הורכב מה'רב' החשוב של העיר אופורטו, עיר ראשה בגולת פורטוגל. איש לא טרח, כמובן, לאתר בתולדות יהודי פורטוגל את הרב החשוב הזה, אולם אף על פי כן זכה הסבר זה לתהודה רחבה וחשובה.³

כמאה האחרונה התפתח דיון בכתבי עת מדעיים ובאנציקלופדיות שונות (ראו ביבליוגרפיה) באשר למקור שם משפחה זה. יש הקובעים כי מדובר במשפחת כוהנים אחת ויחידה, ממוצא אשכנזי, אשר שמה היה בתחילה רפא = RAFFA על שם המישור בבוואריה צפונית לעיר רגנסבורג (ראטיסבון), ($49^{\circ}01'N/12^{\circ}07'E$), אשר ממנה

* המאמר הופיע בכתב העת "עת־מול" כרך לא, גיליון 2 (184), נובמבר 2005, והוא מודפס כאן באדיבותה הרבה של מערכת כתב עת זה.

צירי התפוצה של המשפחה ותרומותיה

כאמור, מצאנו את המשפחה כבר ב-1380 ברגנסבורג שבגרמניה הדרומית ואחר כך במגנצא, ולאחר הגירושים הרבים היא התבססה באיטליה. משם נפוצה משפחה זו של רבנים, רופאים, מדענים, בעלי תארי אצולה ובנקאים צפונה אל ווינה שבאוסטריה, אל בודהמיה ומורביה (כיום צ'כיה), ואל פולין, גליציה, אוקראינה, רוסיה וליטא. כמו כן היא פנתה מזרחה להונגריה, בסרביה ורומניה.

ממזרח ומרכז אירופה פנתה המשפחה, בתחילת המאה העשרים, אל רחבי העולם האנגלו-סכסי – ארצות הברית, קנדה, אנגליה, אוסטרליה ודרום אפריקה. מקומה בהגירה לארץ ישראל לא נפקד לאורך כל הדורות.

הערכת תרומותיה של משפחת רפפורט, בשש מאות השנים האחרונות, לספרות התורנית והחילונית, לחינוך, מדע ורפואה, אמנות, כספים ומסחר היא מעבר לתחומי של סיכום קצר זה.

מידע רלבנטי ניתן למצוא בנקל בכל ביוגרפיה של אחד מבני משפחה נאצלת זו, ולא פחות בביוגרפיות של אלה שהתחננו בהם. כדי ללמוד ולהעריך את תולדותיה ותרומותיה של המשפחה הקמנו, לפני כחמש-עשרה שנה, את המרכז לחקר משפחת רפפורט. נושא ראשי במרכז זה הינו המחקר על התפתחות המעמד האינטלקטואלי בעם היהודי.

הערות

1. יצוין תחילה כי אנו משתמשים כאן בצורת כתיב אחת כמייצגת את כל משפחות רפפורט – **Rapaport**. המשפחה מוכרת גם בצורות כתיב אחרות כגון: ראפפורט = Rappaport, ראפפורט = Rappoport = רפפורט, רפפורטוב = Rapoportov, רפפורט = Rapiport, רפפורט = Rapeport, רפפורט = Rapperport, ראפארט = Rapart, ראפא = Rappa, רפוביץ = Rapovich, רפורט = Raport & Rapert, ראפיר = Rapir, פראפורט = Praport ועוד.

2. מצוות פדיון הבן היא מצווה מן התורה, והיא מוזכרת מספר פעמים בתורה. מוכר מאוד הסיפור על הגאון ר' אליהו מוילנא (הגר"א), הבכור במשפחתו, אשר נפדה כמובן על ידי אביו בינקותו ואף קיים בעצמו את הטקס פעם נוספת בבחרותו. אולם, משפגש לראשונה את הרב חיים הכהן רפפורט (הרב הראשי של יהודי לבוב) ביקש לקיים את פדיונו בשלישית. את זאת עשה בהסבירו כי "עתה, כאשר קיים את פדיונו על ידי כהן מיוחד – נחה דעתו על שעשה זאת כהלכה".

3. כתב שורות אלה שמע, אישית, את שני ההסברים האלה מהפרופסור הידוע להיסטוריה יהודית בן-ציון דינבורג-דינור, בשלהי מלחמת השחרור, עוד לפני שהתמנה כשר החינוך במדינת ישראל. פרופ' דינבורג היה משוכנע בתקפות ההסברים.

4. כידוע, המציא באירופה מר יוהן גוטנברג ממגנצא את מכשך הדפוס ואת האותיות המיטלטלות ופתח בה את בית הדפוס הראשון. בערך בשנת 1455 הודפס התנ"ך שהוא מפעלו הגדול הראשון. אנו יודעים כי הוא שמר את הידע המקצועי שלו בסוד והתנגד ללמד את מלאכת הדפוס ליהודים, פן יפיעו דברי מינות. אין אנו יודעים, לכן, כיצד למד הרב משולם יקותיאל-קוזי רפא, שהתגורר אז במגנצא, את מלאכת הדפוס, אולם לאחר הגירוש השני של יהודי מגנצא, אנו מוצאים את הרב משולם קוזי רפא בשנת 1463 בצפון איטליה, והוא פתח בית דפוס בעיירה פיאובה-די-סאקו (Pieve di Sacco) (45°18'N/12°01'E), 18 ק"מ דרומית-מזרחית לעיר פדואה. בבית דפוס זה הודפס ב-1472 הספר העברי הראשון – חלק א' של הארבעה טורים ליעקב בן-אשר. הדפסת *הטורים* הסתיימה ב-1475, ובכך הפך הרב משולם קוזי בן משפחת רפא-רפפורט למדפיס העברי הראשון בעולם.

5. גם הרב אליקים כרמולי, ששימש כמפקח על המדור העברי בספריית הקיסר בפריז, קורא את ספרו – מחקר היסטורי על משפחות רפפורט ויונג-טויבים – בשם *העורבים וכני יונה*. הספר הודפס בשנת 1861.

6. עדות עצובה למגוריה של המשפחה בעירה פורטובופולה לפני 1480, הינו ספור עלילת דם קשה ב-1480, שבאה בעקבות עלילת הדם המפורסמת נגד יהודי טרנט (Trento) ב-1475. בפורטוקול המשפט, הנמצא כיום בספרייה Biblioteka Marchana שבונציה, עומדים יהודי פורטובופולה למשפט על הריגת ילד נוצרי לצרכי פולחן הפסח. עלילת דם מרושעת זו "הניבה" את התוצאה של שריפת שלושה מיהודי פורטובופולה, בפיאצה המרכזית סאן-מרקו שבונציה.

לאחרונה, בחודש ספטמבר 2005, למעלה מחמש מאות שנה מאוחר יותר, הגיעו נציגי העירייה והכומר של העיר אל קהילת יהודי וונציה בכדי לבקש סליחה ומחילה מהיהודים על העלילה הכוזבת ועל המעשה הנפשע.

אגב, את יהודי ישראל ואת משפחת רפפורט לדורותיה ייצג בטכס מעניין זה מנצח ישראלי צעיר מר דן רפפורט מרחובות, השווה לתקופת מה בונציה.

ביבליוגרפיה

- Nissim, Daniele. Famiglie Rapa e Rapaport nell'Italia settentrionale (sec. XV-XVI) con un'appendice sull'origine della miscellanea Rothschild. *Rassegna Mensile di Israel*. 2001. Vol. 67 [1-2], pp. 177-192.
- Nissim, Daniele. Rapa and Rapaport family in north Italy in the 15th and 16th centuries. *Avotaynu, International Review of Jewish Genealogy*. 2003. Vol. 19[1], pp. 29-32.
- Rapaport, Chanan. The development of the Jewish intellectual class. *Avotaynu, International Review of Jewish Genealogy*. 1995. Vol. 11 [2], 32
- יליד 1928, ד"ר חנן רפפורט שירת כמפקד ב"הגנה", במלחמת העצמאות ובצה"ל. בהכשרתו דוקטור בפסיכולוגיה קלינית, עם תוכנית פוסט דוקטורט בפסיכותרפיה ובמחקר בארצות הברית. בין השנים 1982-1965 שימש כמנהל הכללי והמדעי של מכון סאלד – המכון הארצי למחקר במדעי ההתנהגות. באותן שנים שימש גם יועץ לבעיות חברה של שני ראשי ממשלה – גולדה מאיר ויחזק רבין, כמו גם כיועץ הפסיכולוגי לשר החינוך והתרבות וממונה על המחקר במשרד החינוך והתרבות. כיום הוא המנהל הכללי של "המרכז לחקר משפחת רפפורט", שנוסד ב-1990. מאז מותו של ד"ר פאול יעקובי הוא משמש כנאמן עזבונו של המנוח, והוא חבר הוועד המנהל של "המכון הבינלאומי לגניאלוגיה יהודית ומרכז פאול יעקובי" בבית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי בירושלים.
- יעקבי, פאול. ראשיתה של משפחת רפפורט, שרשרת הדורות, 1994. כרך 8 [2], ע' 5-7.
- כרמולי, אליקים. העורבים ובני יונה, רעדעלהיים, דפוס י לעהרבערגער ושותפיו, 1861.
- רייפמן, יעקב. תולדות אברהם מנחם בן יעקב הכהן, השחר, 1873. מספר 3, ע' 353-376.
- Brann, Mordechai. Das Geschlecht der "jungen Raben". *Centenarium*. 1890. pp. 394-399.
- Encyclopedia Judaica*. [English Version]. 1972. vol. XIII, pp. 913-5, 1547-8, 1552-7.
- Freimann, Aron. Haben Juedische Fluechtling aus Mainz im XV Jahrhundert den Buchdruck nach Italien gebracht? *Journal of Jewish Bibliography*. October 1938. Vol. 1[1], pp. 9-11.
- Gedenkbuch zur Erinnerung an David Kaufmann. Brann, Mordechai and Rosenthal, F. [Eds]. Breslau, Schles. Verlages Anstalt, 1900.
- Jewish Encyclopaedia*. Vol. 10. 1901-1906. pp. 133-4, 317, 319-23.
- Juedisches Lexikon*. Harlitz, G. and Kirschner, B. (Eds). 1927-30. Berlin, Vol. IV, pp. 1232-5.
- Lewin, Louis. Deutsche Einwanderungen in Polnische Ghetti. *Jahrbuch der Juedischen Literarischen Gesellschaft*. 1906. Vol. 4, pp. 293-329. 1907. Vol. 5. pp. 75-154.

טוב שם משמן טוב – מקורו של שם המשפחה "קם"

מיכאל קם

אני מבקש להקדיש מאמר זה באהבה לזכר סבי אפרים קאם (1891-1971) ודודי משה קם (1916-1999).

הקיימים, יותר מאשר הם מציגים עובדות, הם מעוררים ניגודים ומדגישים את החסר.

בין היתר, התעניינתי במקורו של שם המשפחה אשר נכתב בידיש על ידי סבי ובני דורו קאם; מאוחר יותר, בארץ ישראל, אימצה המשפחה את הנוסח קם. במסמכים פולניים

כמו חוקרים רבים העוסקים בהיסטוריה של המשפחה שלהם, ובמשפחתם אין מדענים דגולים או אנשי שם, ניצבתי גם אני בראשית דרכי בפני שוקת שבורה: זקני המשפחה כבר אינם בין החיים, מכתבים וכתבים ישנים כבר מזמן הושלכו ככלי ריק, והזיכרונות הבודדים

סימוכין נוספים לזהותו של רב־רב־סבי, קלמן קאם, הגיעו ממקור לא צפוי. ידענו, שודו של סבי, ישראל קאם, היגר בראשית המאה שעברה לארגנטינה ושם גם נפטר. רמזים אודותיו קיבלתי מצאצאיה של ברכה (לבית קאם) ויניארז, אחותו של סבי וילידת חלם אף היא, אשר היגרה לאחר נישואיה למונטבידאו, אורוגוואי, וקימה קשר מסוים עם דודה בבואנוס־אירס הסמוכה. אומנם בית הקהילה היהודית בבואנוס־אירס על המסמכים החשובים שבו נהרס בפיגוע חבלני, אולם מסמכי בית העלמין נשתמרו. בעזרתו האדיבה של מר ערמוני, יושב ראש החברה הגניאלוגית היהודית בארגנטינה, הצלחתי לאתר את קברו של ישראל קאם ואף לקבל תמונת המצבה (איור 1). התברר ששמו המלא היה ישראל נח, ונוסף לתמונתו שהוטבעה באבן המצבה, עדות חשובה בפני עצמה, הופיע שם אביו חקוק באבן, קלמן זאווייל.

מצויד בעדות משני מקורות אודות שמו של רב־רב־סבי, קלמן זאווייל קאם, נפנית לעיין במיקרופילמים של המורמונים (LDS) המכילים מסמכי רישום לידה, נישואין, ופטירה של בני העיירה ריוביץ. שלא כמסמכי חלם, כבר החל מרישומי השנים הראשונות (1827), מצאתי רשימה ארוכה של בני משפחת קאם אשר העידה יותר מכל על העובדה שריוביץ היוותה עבורם בסיס חשוב.

מצבתו של ישראל נח בר קלמן זאווייל קאם, בית העלמין היהודי בבואנוס־אירס.

Gravestone of Israel Noach b'r Kielman Zewel KAM at the Jewish cemetery, Buenos Aires.

מבין שמות בני משפחת קאם מאותה תקופה בריוביץ, בלט השם משה קאם (Moszko Kam) שחתימתו התנוססה, פרט למסמכי המשפחה, גם על מאות רבות של מסמכי לידה ופטירה נוספים בהם שימש עד. כנראה,

ישנים, מצאתי רישומים של שם המשפחה כ־Kam ואף Kamm. נתחוויר לי שהאפשרויות למקורו של השם מרובות, החל מכינוי רכס הרים מוכר במחוזות גרמניה (= Gebirgskamm רכס הרים), דרך כפר קטן בגרמניה הנושא שם זה ועד לאקרונים (ראשי תיבות) של קלמן מיכאל (ק"ם). בענפי משפחה רבים הנושאים את השם קם ישנם כוהנים ולויים ומהם שמעתי פירוש עברי לשם המשפחה: "קם" פשוטו כמשמעו, קם לפני הציבור, או קם לשרת את הציבור (בפרט במהלך תפילות בבתי הכנסת). מאבי שמעתי גרסה שונה, שאולי נתגלגל השם מגרמנית/יידיש וקשור לתעשיית מסרקים (= Kamm = מסרק בגרמנית). ידעתי על בני משפחה שהיו אומנים, צבעים וחדישי עץ, אך לא על יוצרי מסרקים. ומכל מקום, בלהט המחקר וחיפוש אחר שורשי המשפחה, נשכח העניין ונדחק לקרן זווית. תקציר פרק מחקר זה מודגיש את חשיבותם הרבה של מסמכי רישום מעיירת המוצא כמקור לחקר תולדות המשפחה. לפי שמדובר בקורות זקני לדורותיהם, אשמור על רישום שם המשפחה כפי שנהגו לכתבו ביידיש, קאם.

סבי, אפרים בן מרדכי קאם, היה חלמאי דהיינו, יליד העיירה המפורסמת במזרח פולין בשם חלם (Chelm). לאחר נישואיו עם סבתו, פריידה לבית שוואם, ילידת לובלין הסמוכה, הוא עקר לעיר הגדולה שם גם נולד אבי (1919) ושניים מאחיו. סבי ומשפחתו עלו ארצה בשנות העשרים המוקדמות (סבי 1923) והתגוררו בתל־אביב. סבי היה צבע וצייר אומן ועל זה היתה פרנסת המשפחה. הוא התמחה בציורי קיר בשיטת הסטנסילים, וקישט אותם בפרחים וציורים שונים ביד חופשית. אין אנו יודעים היכן רכש את מומחיותו ואולם היה ידוע בכל אזור תל־א־יפו כצבע וצייר מבוקש; אפילו את הסטנסילים ייצר בעצמו ואף מכר לעמיתיו. בין יצירותיו היו ציורי קירות בית הפגודה בתל־אביב ומבנים אחרים.

אודות מרדכי קאם, רב־סבי, שמעתי מעט מסיפורי המשפחה, ומכיוון שדודי הצעיר אשר נולד כבר בארץ ישראל נקרא מרדכי, על שם סבו, הסקתי שרב־סבי נפטר בשנות העשרים המוקדמות. ניסיונותי להתחקות אחר עקבות משפחת קאם בחלם עלו בתוהו. הסיבה התבררה כאשר אותר מסמך משנת 1887 (ממיקרופילם של LDS) המעיד על נישואיו של רב־סבי, מרדכי קאם, לבת חלם. במסמך בשפה הרוסית צויין, שמרדכי בן קלמן ובסיה (למשפחת ווברשפיל) קאם, היה תושב ריוביץ (Rejowiec), אף היא עיירה קטנה בסמוך. מכאן מסתבר, שרב־סבי מרדכי קאם, כמו גם בנו, אפרים קאם, עקרו לאחר נישואיהם מעיירת מגוריהם לעיירה שבה התגוררה הכלה ומשפחתה.

במדינות אמריקה הדרומית, ארגנטינה ואורוגוואי, אחרים עלו לישראל בתקופות שונות החל מראשית שנות ההתיישבות וגם לאחר קום המדינה. רק בשנים האחרונות, ועל בסיס מחקר השורשים הנוכחי שחזק את הידע על הקשרים המשפחתיים, הצלחתי לאתר ברחבי העולם ובארץ נכדים, נינים ובני נינים של שלושת האחים לבית קאם, ישראל נח, אברהם ומרדכי. פגישות איחוד משפחה נרגשות אפשרו לאחות מחדש את רצף שרשרת הדורות.

אלו הם אך רמזים וציוני דרך על פני כמאתיים שנות היסטוריה של ענף אחד ממשפחתי, ורק תיאור מקוצר ביותר של אחדות מהתגליות שנחשפו. המסע עוד ארוך ואולם ראוי וכדאי, ולמתמידים מובטחים גילויים מעניינים.

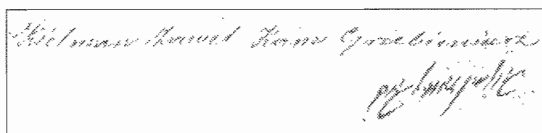
עם זאת, לא תמה המלאכה.

מעבר לבירור פעילותם של עושי המסרקים ואורח חייהם של בני המשפחה אין אנו יודעים מה עלה בגורלו של שייע נחמן, אחיו הבוגר של קלמן זאווייל. כמו כן, אין אנו יודעים מה עלה בגולה של שרה גיטל, בתו הבכורה של קלמן זאווייל. האם שרדו את התקופה הקשה? האם הקימו משפחות והעמידו צאצאים?

תודות:

למר פאול ערמוני מארגנטינה, על עזרתו באיתור וצילום מצבתו של ישראל קם ז"ל.

למר ש' לימון מישראל, על עזרתו בתרגום כתב יד פולני.

חתימתו וציון מקצועו כעושה מסרקים (בפולנית) של קלמן זאווייל קאם (ממיקרופילם LDS שנת 1851).

The Hebrew Signature of Kalman Zawel Kam and indication of his profession as a comb-maker (Polish; based on LDS microfilm 1851).

מיכאל קם הוא יליד הארץ. משפחת אביו חלוצים, שעלו ארצה מלובלין (פולין) בשנת 1921, ומשפחת אמו ניצולי שואה מנובוגרודק (רוסיה הלבנה), שעלו ארצה באיית המעפילים "שבתאי לודינסקי", שפרצה את ההסגר הבריטי, כשנה לפני קום המדינה. מיכאל עוסק במחקר פיזיולוגי ואקולוגי של בעלי חיים (Ph.D.), אונ' כן גורדון בנגב, ובתחומי מורשת, היסטוריה יהודית וגניאלוגיה.

באר-שבע, mkam@bgu.ac.il

החזיק בתפקיד ציבורי כלשהו באותה העת. משה קאם נפטר בשנת 1846 והוא כבן 48 שנה, יליד 1798. מתעודת הפטירה עולה ששמות הוריו הם דבורה ואברהם קאם. איתרתי מסמכי לידה המעידים על חמשה ילדים של משה, וביניהם קאלמן זאווייל, יליד 1830. נמצא מסמך משנת 1848, המעיד על נישואיו של קאלמן זאווייל, והוא בן 18 לבסיה פרלה ווברשפיל, כבת 16 (אציין, שהשם "בסיה" הוא ההגייה של השם העברי "בתיה" בהברה אשכנזית). הנתונים התאימו לרישום בתעודת נישואיו של רב-סבי ואישרו שקלמן זאווייל, בן משה קאם, הוא אביו, כלומר רב-רב-סבי. מעניין לציין, שגם קלמן קאם, כאביו משה, מילא תפקיד כלשהו בקהילה. ספרי הקהילה בשפה הרוסית מסוף אותה מאה, המאה ה-19, (בהיותו בן 70) עמוסים בחתימת ידו כעד.

הנה כי כן, הצלחתי לבנות רצף דורות בין כמאתיים שנה החל מאברהם קאם, רב-סבו של רב-סבי (איור 2). אולם, הפרט המעניין ביותר נחשף אגב תרגום מפולנית של מסמך פטירתה של רעייתו של משה קאם ומסמכי לידה של ילדיו של קלמן זאווייל. במסמכים אלו הופיע משלח ידם של משה וקלמן זאווייל, בנו (איור 3) לצד חתימתם. להפתעתי, היו שניהם עושי מסרקים (בפולנית Grzebieniarz). ככלות הכול, צדק אבי בהשערתי.

ידוע לנו שנכדיהם של משה וקלמן זאווייל היו אומנים, ציירים ונגרים מומחים. מעיון בספרי קהילות מזרח פולין עולה שמקצוע זה, עושה מסרקים, היה מוכר אך לא נפוץ. לא הצלחתי לברר את מהות העיסוק. האם היו בעלי בית מלאכה זעיר לייצור מקומי של מסרקים – אולי מעץ או מעצם? או אולי, פועלים במפעל ייצור גדול יותר?

מכל מקום, עצם הרישום, על ידי הפקיד הפולני, של העיסוק כמשלח יד מבטא שהיה ידוע ומוכר באותה התקופה וראוי לציון.

מבין הקוראים המלומדים, אשמח לקבל כל מידע או מקורות אודות תעשיית המסרקים במזרח פולין משנות 1830-1850.

מה עלה בגורלם של צאצאי משפחת קם מרוביץ?

כפי שניתן לראות בעץ המשפחה החלקי, אחדים מהצאצאים לא שרדו את שנותיהם הראשונות, אם מחמת מחלות קשות או פורענויות. משפחות קאם רבות, מאלו שנותרו על אדמת פולין בתקופת השואה, ניספו. עם זאת, צאצאים אחדים של שלושת האחים, ישראל נח, אברהם ומרדכי קאם, בעיקר אלו שעזבו את פולין לפני פרוץ מלחמת העולם השנייה, שרדו. אחדים נפוצו

שמש צדקה שלום ברונשטיין* מתורגם מאנגלית

הרבה מקומות שכמעט אינם ידועים או אינם ידועים כלל. ניסיתי למצוא את שמות המדינות בהן נמצאים המקומות המופיעים בדר"חות והשתמשתי בשנתון של יהודי אמריקה The American Jewish Yearbook, שהתחיל להופיע ב-1900. להלן, באיות כפי שמופיע בשמש צדקה, מובאת רשימה קצרה ביותר מתוך שמונה מאות המקומות שמהם שלחו יהודים עזרה כספית במטרה לשפר את חיי אחיהם בציון. ביו המקומות המוזכרים היו כאלה שהיה להם בית כנסת או בית קברות וחיים יהודיים מאורגנים והיו מקומות שהתגוררו בהם רק יהודים בודדים.

איראנו, מישגן; איל סיטי, פא; אליאנס ונארמא, ניו ד'זסי (יישובים חקלאיים יהודיים שנוסדו על ידי הברון הירש); בעלינגס, מונטנה; ברייטאן, קולורדו; הייסטינגס, נברסקה; ווינקלער, מאניטובה; יאלא, קליפורניה; לארידא, טקסס; סידאליא, מיסורי; סינג סינג, ניו יורק; סירקעלוויל, אהיא; עוועלעט, מיניסוטה; פארגא, נארט דקוטה; פעלאסקא, מישגן; רעדהאט, נבדה; שאיינן, וואיומינג; שאמאקין, פא.

Alliance & Norma; New Jersey (farming communities established by Baron Hirsch); Billings, Montana; Brighton, Colorado; Cheyenne, Wyoming; Chippewa Falls, Wisconsin; Circleville, Ohio; Eveleth, Minnesota; Fargo, North Dakota; Hastings, Nebraska; Iron River, Michigan; Laredo, Texas; Oil City, Pennsylvania; Polasky, Michigan; Red House, Nevada; Sedalia, Missouri; Shamokin, Pennsylvania, Sing Sing, New York, Winkler, Manitoba and Yolo, California.

לא הצלחתי לאתר את המדינות של המקומות הבאים: איסט פרעריא, בלופטאן, גלאזבאיי, לעדוואוד, סליפערי ראק, Bluffton, East Prairie, Glass Bay, Leadwood, Slippery Rock.

בחבורת הראשונה וכן באלו שהופיעו אחרי כן רשומה עיירה קטנה בצפון מערב פנסילבניה שהיום יש בה 6434 תושבים – טייטסווילע (Titusville). במקום הזה היה הניסיון המוצלח הראשון להפיק נפט. מעניין לראות עד כמה היו היהודים מפוזרים במקומות קטנים ונידחים באמריקה של סוף המאה התשע-עשרה. אפשר לעקוב

אחת הדמויות הבולטות ביותר בעולם היהודי במאה התשע-עשרה היה "השר הצדיק סיר משה מונטיפיורי", כפי ששמו מופיע בעמודי שמש צדקה. בצוואה שלו הוא השאיר קצבה שנתית לעניי ארץ ישראל. הוא גם השפיע על יהודים רבים בעולם לעזור ליישוב היהודי הקטן והדל בארץ ישראל בתמיכה כספית שנתית. בחודש חשון תרמ"ז החל ועד התרומות "בית הועד הכללי" [לימים בית הועד הכללי כנסת ישראל דכוללות האשכנזים פרושים וחסידים] לפרסם דר"חות עם פירוט מלא של התרומות וההוצאות. על שער החוברת הראשונה מופיע ציטוט מהנביא מלאכי ג' כ' "זרחתה לכם יראי שמי שמש צדקה", זהו מקור השם של חוברות הדר"חות. נוסף לכך יש על השער הראשון ציטוט מישעיהו ל"ב, י"ז "והי מעשה הצדקה שלם".

לפי דעתי היו כמה סיבות להדפסת הדר"חות האלו: (1) אחרי פטירת משה מונטיפיורי היתה דאגה שהאנשים ששלחו תרומות בזכותו יפסיקו לתרום; (2) היתה תחרות בין קופות הצדקה השונות; (3) אנשי הועד הכירו בחשיבות פרסומת חיובית וראו בשיקופות צעד חיובי היכול להביא להרחבת קבוצת התורמים.

לצערנו, אין בידינו כל החוברות שנדפסו. חוברות א-ה, (תרמ"ה-תרמ"ז), י"ד (תרנ"ג), ט"ז (תרנ"ו), י"ז (תרנ"ז), י"ט/כ' (תרנ"ח-תר"ס), ל"ל"א (תרס"ט-תרע"א), מ"א/מ"ב (תר"פ-תרפ"א), מ"ג/מ"ד (תרפ"ב-תרפ"ג) נמצאות בספרייה הלאומית בגבעת רם בדפוס, מס' 3846 PV. יש גם מיקרופילם, PFI 2987 הכולל נוסף לחוברות שבדפוס את החוברות ר-ט"ז (תרמ"ח-תרנ"ד), ט"ז-י"ז (תרנ"ה-תרנ"ד), י"ט/כ' (תרנ"ח-תר"ס), ל"ל"א (תרס"ט-תרע"א), מ"א-מ"ד (תר"פ-תרפ"ג). הבעיה היא שהמיקרופילם אינו שלם ודפים רבים מטושטשים או אינם קריאים כלל.

התורמים

כמה תקופות היסטוריות כלולות בדוחות. בחוברות משנות תרמ"ה-תרנ"ז ותרפ"פ-תרפ"א רשומות גם ערי מגוריהם של התורמים. זהו מכרה זהב לחוקר הגניאלוגי. בדוחות שבדקתי מצאתי כשמונה מאות שמות של מקומות בעולם, כ-80% מהם בארצות הברית. מאחר שהשמות כתובים באותיות עבריות והאותיות בידיש, הפיענוח היה בלתי אפשרי בכמה מקרים. חוץ מניו-יורק ובלטימור (שמופיעה בדוחות כ"באלטימורי), שהן ערים עם אוכלוסייה יהודית גדולה כבר משנות השמונים של המאה התשע-עשרה, יש

* מאמר זה מבוסס על הרצאה שניתנה במסגרת יום העיון הארצי הראשון לגניאלוגיה יהודית: שורשים משפחתיים בארץ ישראל ובעולם, החברה הגניאלוגית הישראלית, תל-אביב, נובמבר 2005.

צקדה את עבודת הדוקטורט שלו. אולם, כדי לתת לקורא תחושה על טיב החומר והיקפו, אביא כמה דוגמאות משנים שונות. הציטוטים שומרים על האיות המקורי ומסומנים בגופן (font) שונה.

חוברת א'. י"ד חשון תרמ"ה - כ"ה חשון תרמ"ו

ברשימת ההכנסות הראשונה מופיע **י"ג תשרי, מראמסגעט (Ramsgate)**, מקום מרשבו של משה מונטיפיורי (מעזבון השר הצדיק משה מונטיפיורי זצ"ל ע"י הגביר ס' יוסף סעבאן הי"ו - 100 ל"ש שהוא 13,000 גרוש. (עמ' 4)

א. לחלוקת כללית. וסיוע לחברות. וחלוקת מעות חטים.

1) **הספרדים** (קהלות אחינו בני מדינות אזיא ואפריקא ואירופא התוגרמית היושבים באה"ק ת"ו)

2) **הפרושים** - רשימת שמות הכוללים, הסכום שקבלו והאחראי או האחראים שחתמו. הכוללים ברשימה הם **ווילנא וסלונים, זאמוט, רייסן, מינסק ופינסק, הרואדנא, ווארשא, סובאלק, אונגרן** והו"ד (הולנר ודייטשלנר)

3) **החסידיים** - רשימת שמות הכוללים, הסכום שקבלו והאחראי או האחראים שחתמו. הכוללים ברשימה הם: **בצפת וטבר' וירושלם, וואלין, עסטרייך, מאלדאווא, וואלאכי, קארלין, ווארשא, אונגרן וחב"ד.** (עמ' 7)

ב. לאלה שאין להם כולל. והם אלה שבאו מבריטאני' ומאמעריקא מראסיי וסיביר', או שלא היתה ישיבתם קבע במחוז אחד ויתהלכו ממחוז למחוז אחר, וכן גרים, ואנשי חיל שכלו עבודתם ולא יכלו לברר כוללם, (ואנ"ח שברו מחוז מולדתם מקבלים חלוקתם מהכוללים ככל א' מאנשי הכולל נפש כנפש). מקבלי התרומות רשומים אבל אלמנות אינן רשומות בשמן אלא א"ד מאיר אפטר, א"ד ראובן שו"ב; ורתומים - יתמי מאיר כהן מאמעריקא וכו'. עוד שני רישומים מעניינים הם הנקת יתום בן ר' ליב מפינסק וכן הגר אלי' פריוואלני, ומתחת שמו מופיעות המילים בנו אברהם מיכל. (עמ' 8)

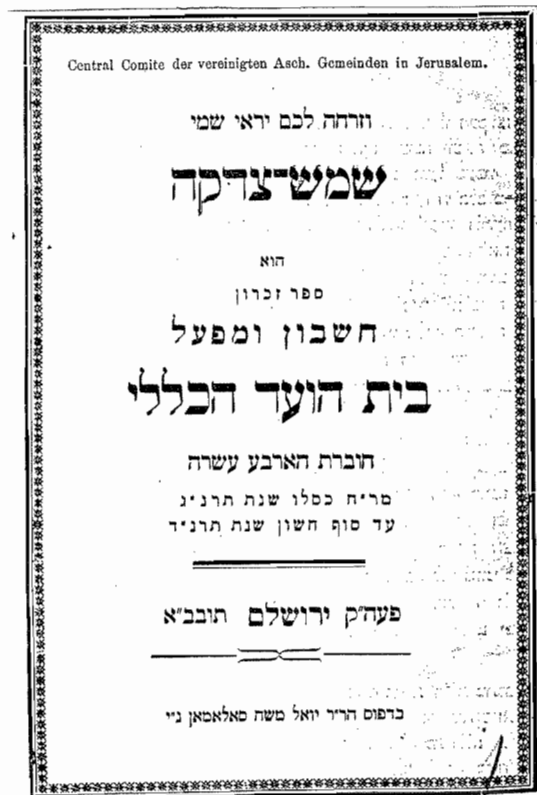
ג. תמיכות פרטיות. לבעלי מקרים שונים ובאין הבדל בין כולל לכולל. הכל לפי השואל, ולפי מצב הקופה, ובישוב הדעת באסיפת חכמים. ואלו הן - ר' משה אהרן חייט מפינסק, ר' סעדי ויהודא מתימן, לה' שרה גאלדה עגונה מקאליש.

ד. עזר נסיעה לאנשים ונשים אשר נסיעתם היתה נחוצה, או לדרוש ברופאים, או נשים עגונות לבקש את בעליהן. ואלו הן (השמות של הגברים רשומים קודם ואחר כך רשומות הנשים):

ר' אברהם יעקב נכה רגלים, ר' יוסף ב"ר דוב מפאנעוויז, האשה מאשע עגונה מאלעסעוועט. רוב הנשים מופיעות לא

אחרי השמות ולראות איך היהודים עברו מעיר לעיר. גיליתי ברשימות הראשונות מפילדלפיה את שמות המנהיגים העתידיים של התנועה הציונית בעיר ובמדינה. דוגמא טובה נוספת היא מהעיר בלטימור. בחוברת הראשונה מופיע השם יונה פרידנוולד, המייסד של משפחה ידועה של רופאים ורופאי עיניים. נכדו, ד"ר הרי פרידנוולד היה יושב ראש התנועה הציונית באמריקה משנת 1904 עד 1918. הוא ביקר כמה פעמים בארץ ישראל ותרם את אוסף הספרים העצום שלו בנושא רפואה לספריה הלאומית. האוסף המדהים הזה נמצא היום בחדר מיוחד בספריה הלאומית בגבעת רם בירושלים.

כדפי שמש צדקה יש רשימות של השרדים שנשלחו לחוץ לארץ על ידי הכוללים השונים. הם עברו מעיר לעיר בארצות הברית וגייסו תרומות. בחוברת הראשונה השמות כתובים בכתב רש"י. התבוננות בהיקף המקומות שבהם תרמו יהודים לטובת יהודי ארץ ישראל היא חוויה מיוחדת. יש כאן חומר רב, המספיק לכתיבת עבודה לתואר שלישי.

הצצה בכמה חוברות של שמש צדקה בהיקף החיבור הזה אי אפשר לנתח לעומק את תוכן החוברות ששרדו לנו. זה יחכה למי שיכתוב על שמש

בשמן אלא בשם בעליה: אשת ר' אלטיר ובתה, אשת ר' אשר ב'ר זלמן מקארלין, האשה חנה אשת ר' משה יעקב, בת ר' אליעזר קאנעל מקארלין וכו'. (עמ' 9-10)

חוברת ב'. כ"ה חשון תרמ"ו - כ"ה אייר תרמ"ו

החוברת פותחת בדו"ח על הצלחת החוברת הראשונה (י"ד חשון תרמ"ה - כ"ה חשון תרמ"ו) ומצורף מכתב תמיכה חיובי מאוד מהרב חיים ברלין. רשום גם שער החלופין מכסף צרפתי ורוסי לטורקי:

כל חשבוננו הוא במטבע גרוש - פיאסטער - אשר נמצאים ממנו ערך 5.16 בכל פראנק, 13.15 רובל רוסי, והכל לפי השער היומי.

מעניין לראות את שבעת סוגי ההכנסות הרשומות בדפים הראשונים:

כל סכי הכסף אשר בכל שלשת הסעיפים א, ב, ג, לספרדים ואשכנזים המה, ובאו על שם הרבנים הגאונים מו"ח רפאל מאיר פאניגיל הי"ו ומו"ח שמואל סלאנט הי"ו.

א. לספרדים ואשכנזים שבירושלם עה"ק ת"ו.

ב. לספרדים ואשכנזים שבד' עה"ק הנחלק לכ"ח חלקים. ג. ממדינת אמעריקא, ומתחלק לשלשה חלקים: שליש לספרדים שבירושלם וחברון, שליש לאשכנזים שבירושלם וחברון, ושליש לספרדים ואשכנזים שבצפת, וטבר' ת"ו.

הכנסות בעד האשכנזים לבדם.

כל סכי הכסף בשני הסעיפים ד, ה, באו על שם הרב הגאון מו"ה שמואל סלאנט הי"ו או על שם הרה"ג מוה"ר אברהם אייזשטיין נ"י או על שם שניהם כאחד.

ד. ממדינת אמעריקא בעד כוללות פרושים וחסידים שבירושלם חברון צפת וטבר'.

ה. לבני רוסיא שבד' ערי הק'.

ו. לכוללות אשכנזים פרושים לבדם.

ז. לאשכנזים שבירושלם.

מרשימת ההוצאות רואים בבירור את מצוקת החיים בישוב הישן בסוף המאה התשע-עשרה. שני המקרים שלהלן מהווים דוגמא טובה:

ד. לחשבון מכירת קמח בזול

"וזה הדבר - בחודש אדר א' שנה זו, בהעצר הגשמים בארצנו, והיוקר התחיל מטפס ועולה בשערינו בצעדים גדולים ומפחדים, עד שכל רוטל קמח שנמכר בארבע וחמש גרוש, עלה מחירו עד שבעה ושמונה גרוש, ועלטה היה וענן כבד על שמי ארצנו, וימהרו ראשי בית ועדנו הכללי, ועשו חוזה עם הסוחרים הנכבדים חפצי טוב,

מו"ה נתן האמבורגער ושותפיו הי"ו, להביא בשכר מועט מאד, קמח מטריעסט, מן המובחר שבעיר פעסט, וחפץ ה' הצליח, כי הגבירים הרמים, מן השועים והפרתמים, כה' מרפורני עט פארענטי, העומדים בראש "חברת הללאיד האוסטרייכית בטריעסט", חשפו זרוע ישע, ומכיסם שילמו שכר האניה מאתיים וחמש ועשרים שקי קמח עד יפו, וכה אמרו עם הספר, "להרבנים ראשי הועד הכללי דכוללות האשכנזים שבירושלם: אמנם דבר שאי אפשר הוא, לחברת הללאיד לשנות חוקיה, ולהוביל כל משא חנם. אכן, לטובת עניי אחינו, הנה הפעם משלמים אנו מכיסנו, שכר הולכת הקמח (השכר ההוא עלה עד 620 פראנק) וגם בעד יצר הקמח נשתדל כי לטובת עניי אחינו שבירושלם יותן הנחה, וגם הבטחתם זו מילאו, כי הניחה החברה מחצית משכר המשא, ומקרב לב נישא ברכה ותודה בשם כל מקהלות עדת ה' יושבת ציון אל הגבירים הישרים ההם, ברוכים הם לה'. וגם מתשלומי מכס נפטר החלק היותר גדול מהקמח, בחסדי הממשלה יר"ה, מיעוטו בבקשת הרב הג' הרל"צ הי"ו, ורובו בבקשת בית מועצת ציר ממשלה עסט' אונג' יר"ה אשר בירושלם. ולישרים נאוה תהלה. וההוצאה המועטת הזאת, מאד מאד הגדילה עשות, כי הקמח של שמנה או תשעה גרוש נמכר מחמשה וחצי עד ששה גרוש, לכל עדת האשכנזים מבלי הפרש, ותשבר זרועות היוקר, ושערי התבואות ירדו, ומפקיעיהם חפו ראשם כשלשה חדשים רצופים. ושם הועד בפעלו זה בייחוד יצא לתפארת ולתהלה, כי הגדיל לעשות בארץ. (עמ' 9)

יד. תשלומי אסכיריע (חלף עבודת הצבא)

החלק הזה הן בפירוט בתשלומים שהיהודים חוייבו לשלם במקום לשרת בצבא הטורקי.

ההוצאה הזאת באה בחוברת האחרונה סתומה ולא מפורשת, כי סמכנו יתדותיה על החשבון הפרטי שנדפס בעת ההיא במדור בפני עצמו עם פריט כל עניניו בארוכה. ועתה טוב בעינינו לבארה גם בספרנו זה "שמש צדקה" והיתה לעינים לכל רואי השמש הזורחת על הצדקה בכללה. אשר לא ראו את החשבון הפרטי ההוא, ולא תהי בעיניהם ההוצאה המרובה הזאת בחסרת ביאור, וזה הדבר: חוק לממשלתנו יר"ה לקחת מעדת היהודים שבכל עיר ועיר בכל ארצות ממשלתה, מכל מאה ושמונים נפש אדם הזכרים, כפר נפש אחת, חמשה אלפים גרוש בשער הממשלה, [כי במחיר המטבעות היוצאות, שער השוק לחוד ושער הממשלה לחוד. וההפרשיות שביניהן יראו לעין הקורא בהמשך חשבוננו להלן]. ויהי עד לפני שנתיים והממשלה יר"ה טרם הכירה את קהלות האשכנזים יושבי ירושלם לעדה מיוחדת, והי מכם עדת ישראל יושבי ירושלם נגבה מעדת אחינו הספרדים הי"ו, והיא חזרה

לארץ ישראל, נ. ט. מור, עם חתימתו מ־28 ביוני 1886. הוא מאשר את פעולתו של הרב שמואל סלנט וממליץ לאפשר את המשך קבלת התרומות.

חוברת ה'. כ"ח ניסן תרמ"ז - כ"ח תמוז תרמ"ז

בהתחלת החוברת יש עמוד מזהב עם ברכה לשנה החדשה. על הדף מצוירים הכותל המערבי וקבר רחל עם פסוקים רבים מהתנ"ך והתאריך שנת 'ברוך תהיה' לפ"ק. הברכה נדפסה בחוברת הזאת כדי שהיא תגיע בזמן לקראת ראש השנה, כעבור שלושה חודשים. אפשר ללמוד מזה קצת על שירות הדואר לפני 119 שנה.

בין רשימת ההוצאות נמצא את הפרטים הבאים: לגידול יתומים - 258 גרוש; ליום חג היובל של מלכת בריטאני' יר"ה 449.5 גרוש; הכנות לקבל פני הבארן 108.20 גרוש; ו-1078.10 גרוש לעזרת החדשים שנתחייבו לשוב לארצם ודורונות. (עמ' 7)

חוברת ו'. כ"ח תמוז תרמ"ז - סוף חודש חשון תרח"ח
הרשימה של חלוקת כספי התורמים מחולקת לשבעה עשר סעיפים ותת-סעיפים וביניהם:

חשבון החלוקות: משען לחם לרעבים, לבתי כנסת אורחים, לבית חולים, תמיכה שנתית לאלה שאין להם כולל, (עם שמות ואחדים עם שם העיר שלהם שבחרו), תמיכות פרטיות למקרים נחוצים שונים, עזר לנסיעות הכרחיות, עזר לשכר דירות, עזר לקניית מכונות וכלי אומנות, עזר להצלה מהמיסיון - שמות הניצולים מבוארים בקאנטע (דף 116 ע"א) והם במספר חמש-עשרה נפש, לגידול יתומים ובני עניים. (עמ' 7 ואילך)

חוברת ז'. ר"ח כסלו תרמ"ח - ר"ח אייר תרמ"ח
דברי ההמלצה של הקונסול האמריקאי מופיעים גם באנגלית וגם בעברית.

העתקה מדברי קאנסול ארצות הברית אשר בירושלם, ה' הענרי גילמאן, אשר כתב על גליון מכתב בקשה אשר נשלח מאת הרה"ג מוהר"ש סאלנט ודעימיה [ואשר עמו], ביום 13 יוני שנת 1888 לנכבד אחד בעיר פארטלאנד, ארעגאן באמעריקא (*).

הנני מקיים את חתימות החתומים לעיל וגם את דברי בקשתם. העוני בירושלם גדול מאד, ויש לקוות כי שלומי אמוני ישראל אשר בארצות הברית אשר ברכם ה' מטוב העולם הזה לא ישכחו את אחיהם היושבים בארץ מורשת אבותיהם.

הענרי גילמאן

קאנסול מארצות הברית

וגבה מעדת האשכנזים כפי הפשר שנקבע לכך, ובשנת תרמ"ד כשיצאה פקודת הרוממות יר"ה לישא את מספר מפקד העם כולו מקטן ועד גדול, ואשר לא יכתב לא יבא בקהל לה, או כי כלה גרש יגרש מזה [כי כן הועתק אז דבר הפקודה לעיני היהודים], אז נבהלו כל אלה מבני עדתנו שהוסרה מעליהם מחסה ממשלת ארץ מולדתם לרגלי חוקים חדשים גם ישנים, ויצאו בהינומא ובערבוביא ונכתבו בספר מיוחד, אז זכתה עדת האשכנזים לשם עדה מיוחדת בספרי הממשלה, ולא תכנף עוד תחת כנפי עדת הספרדים הי"ו, כעדה בתוך עדה, גוי בקרב גוי. אכן תוצאות הכתיבה הנבהלת היו, כי סופרי הממשלה אשר לא הבינו שפת המדברים, ולא דקדקו באותיותיהם, טעו בשמות ולא הבחינו בין זכרים לנקבות, ויהי כי נסגרו שעריה, ונפתחו ספריה, ויעל מכס עדת האשכנזים לבדם למעלה מארבעים אלף גרוש, בהמתא מספר הנכתבים הזכרים לבד, יותר משמנת פעמים מאה שמנים נפש! וניקח העתק הספרים מאת סופרי הממשלה, ונשב ימים רבים לברר ולצרף את הנכתבים למחלוקתיהם לפי כולליהם, ונרא, והנה יותר מארבע מאות נפשות פורחות כתובות לפנינו, ילידי טעיות, טעות סופרים וטעות נכתבים, ונקדם את פני הממשלה יר"ה בבקשות, והעתקנו לפנינו לכתבה וללשניה את שמות הרואים לחוד והספקות והטעיות לחוד, ובהרבות עמלתה בידנו, כי יצאה פקודה אשר לשנה שלאחריה, יתחדשו הספרים ויסורו כל סיגי הטעיות, באמור פקידי הממשלה יר"ה, כי כתב אשר נכתב ונחתם בספר אין להשיב עד צאת השנה, וירד המכס לשנה ב' לסך 26513 גרוש.

ולבל תהי' עדת האשכנזים לעיני הממשלה יר"ה, כצאן נפוצה וכשיות ואין מקבץ, נקהלו אז מנהלי כל הכוללים כולם לבית הועד ושימו אותה לחוק, כי כל תשלומי האסכרייע של האשכנזים יצאו מבית הועד הכללי, ולא תכיר הממשלה יר"ה את כל קהלות האשכנזים כי אם לעדה אחת, שומרת חוק הממשלה, להביא את הכסף המוטל עליהם אל גנזי המלך במועדו מימים ימימה, מקופת הועד הכללי, והועד חוזר וגובה מכל כולל לפי מספר נפשותיו הנכתבים, מכל נפש 28½ גרוש בשער המלך, שהוא 34½ גרוש בשער השוק, וכל כולל חוזר וגובה מכל היחידים הנכתבים שבכוללו, ומוציאו להתחלק עם יתר כסף החולקה לבני כוללו. (עמ' 14)

בהמשך לעניין זה ניתן פירוט של חברי כל כולל וכמה כסף העבירו לממשלה: במשך שתי השנים החולפות, מן 1 מארס 1884 עד 1 מארס 1886 שכן נחשבת שנות הממשלה יר"ה לכל משפטיה וחוקיה. (עמ' 15)

החוברת מסיימת בהמלצה באנגלית מהקונסול הבריטי

(* גוף הכתב נשלח ע"י הגביר הנכבד גבאי דאה"ק מו"ה יעקב אליעזר פרידמאן הי"ו בפארטלאנד ארעגאן. (עמ' 13)

חוברת ח'. מתחילת אייר תרמ"ח - סוף חשון תרמ"ט

המבוא כתוב בעברית וביידיש ויש נספח באנגלית, מפורט ביותר, בן שלושה עמודים.

חוברת י"ב. ר"ח כסלו תרנ"א - סוף חשון תרנ"ב
החוברת כוללת המלצה של הקונסול האמריקאי בירושלים, סלה מריל, (Selah Merrill) בעברית ובאנגלית, מתאריך 25 בפברואר 1892:

בהעידו על החתימות שלמעלה מאת הרב ש' סלאנט ואחרים עלי להוסיף כי דבר בנין בתים שענינם הוא אחד מהמפעלים היותר נכבדים שבין מפעלי הצדקה אשר ועד כל הכוללים לעדת האשכנזים עוסק בהם, ובלב רגשי הנני ממליץ על דבר הצדקה הזאת וכן על הועד הנ"ל לפני נדיבי ישראל.

חוברת ט"ז. ר"ח כסלו תרנ"ה - סוף חשון תרנ"ו
העמוד הראשון פותח במילים הודעת חובה! באותיות קידוש לבנה. מתואר כאן סכסוך או ריב בין גורמים שונים בקהילה, שגורם נזק לועד הכללי, וכך כתוב:

הודעת חובה!

א) כי תה"ל (תהילה לה) אין כל ריב בעה"ק בין ספרדים - המתפללים נוסח ספרד - ובין "אשכנזים" - המתפללים נוסח אשכנז - כי הם כולם בשלום יחדיו משותפים בבית הועד הכללי הזה. בנוגע לעניני העיר והצבור פנימה, וכן במעות הבאות ממדינות שאין להם פה כולל מיוחד כגון ראסי, וסיברי' בריטאני' אמעריקא וכדומה. ואם נמצא מי שאומר שאין לחסידים חלק בהועד הכללי, דבריו דברי שקר הם.

ב) כן גם עם הפורטוגיזים, - שהם נקראים פה ספרדים - אין כל ריב וכל קטטה...

חוברת ל'/ל"א. מר"ה שנת תרס"ט עד סוף שנת תרע"א

על השער זרחה לכם יראי שמי שמש צדקה - חוברת ל' ל"א הוא ספר זכרון חשבון ומפעל בית ועד הכללי כנסת ישראל - דכוללות האשכנזים פרושים וחסידים הי"ו שבערי הקדש ירושלם חבורן צפת טבריא וסביבותיהן. מר"ה שנת תרס"ט עד ר"ה שנת תרע"א פעה"ק ירושלם תובב"א - בדפוס האחים סאלאמאן.

על העטיפה האחורית של חוברת זו נמצאים חלקים של שלושה בולים צרפתיים בערך שישה סנטים עם המלה Levant. הדבר מוכיח שהשתמשו בדואר הצרפתי ולא בדואר הטורקי כדי לשלוח אותם.

מימצא עוד יותר מעניין ניתן לראות בהתחלת החוברת: מדבקה של ה-Jewish Cultural Reconstruction שנודעה בשם העברי "תקומה לתרבות ישראל". זהו גוף שנוסד בשנת 1947 במטרה לטפל ברכוש התרבותי של היהודים שנבזז על ידי הנאצים בזמן המלחמה ושרד את השואה. רוב הספרים נשלחו לספריות בארץ. על החוברת הזאת אפשר לומר "זה אוד מוצל מאש" - זכריה ג' ב'. על כריכות הספרים שהוחזרו לעם היהודי על ידי הגוף הנ"ל הודבקה מדבקה המציינת שהספר הגיעה לספריה דרך JCR.

חוברת מ"א/מ"ב. מראשית שנת תרפ"פ עד אחרית שנת תרפ"א

הוצאות:

ט"ז - גדוד העברי - בעד ספרי קדש סדרי תפלה ומחזורים שהמציאו להם - 2075 גר"מ (גרופים מצריים)

י"ז - לטובת העולים - ע"ו ועידה מסוחרים ובעלי בתים נכבדים - 6510 גר"מ. (עמ' נ"ט)

חוברת מ"ג/מ"ד. מראשית שנת תרפ"ב עד אחרית שנת תרפ"ג

הוצאה י"ב. במאורעות 2 נאוועמבער:

הלויית הקדושים שנהרגו בפרעות 2 נאוועמבער והובלו לקברות ביום ג' חשון תרפ"ב 115 גר"מ

החזקת משפחות התפוסים שנאסרו בבית הכלא לרגלי הפרעות, ע"ו ועד העיר ליהודי ירושלים 900 גר"מ (עמ' 78)

סוף דבר

במאמר הזה יכולתי להציג רק תמצית שבתמצית של המידע העשיר שנמצא בחוברות שמש צדקה ששרדו. הדוחות מספקים לנו חומר רב על הבעיות והאתגרים ביישוב הישן. כפי שכבר נאמר לא פעם - מחקר גניאלוגי ומחקר היסטורי הם תחומים מקבילים. מן החוברות אפשר ללמוד בבירור על הבעיות שעמדו לפני חברי הועד הכללי שהיו אחראים לחלוקת הצדקה. הן התורמים והן מקבלי התרומות מוזכרים בשמם - דבר חשוב מאוד בחקר הגניאלוגיה. סכום כל תרומה וגם סכום כל הוצאה רשומים. כמעט ואין מוזכרים שמות המשפחה של מקבלי כספי הצדקה, וכנראה שמות משפחה לא היו שכיחים ביישוב הישן. מתוך דפי שמש צדקה משתקף סיפור החיים בארץ ישראל בכלל ובירושלים בפרט בסוף המאה ה-19 ובהתחלת המאה ה-20. המנהל הראשון של הועד הכללי וקרן הצדקה היה הרב שמואל סלנט. אחרי פטירתו מילא את התפקיד הרב מאיר ברלין (בראילון) ואחריו היה

1964 MHL 1968, סמיכה לרבנות 1970, DHL (HC) 1997 – הסמינה התיאלוגי היהודי באמריקה. מ-1970 עד 1986 הוא שימש כרב הקהילה ועלה לארץ ב-1986. הוא חבר בחברה הגניאלוגית היהודית של פילדלפיה, בחברה הגניאלוגית הישראלית, באיגוד הגניאלוגים המקצועיים וכאיחוד הרבנים. הוא פרסם מאמרים ב"אבותינו" וב"שרשרת הדורות". שימש כיושב ראש הסניף הירושלמי של חגי' וחבר במערכת של שרשרת הדורות. הוא חוקר עצמאי ומחקריו מתרכזים בציונות, במורח אירופה ובשואה, וחי בירושלים.

היושב ראש הרב אברהם יצחק קוק. העקרונות וההנחיות של ועד הצדקה רשומים בבירור והועד קיים אותם בקפדנות. כיום מחכה שמש צדקה לדוקטורנט שיחקר ביסודיות את החומר העצום והמרתק שנמצא בין עמודיה. אני בטוח שהחוקר הגניאלוגי ימצא מידע רב ומועיל בחקר הרשימות הרבות של שמות התורמים ומקבלי תרומותיהם. אני רק נגעתי בחומר בקצה המזלג.

שלום ברונשטיין הוא יליד פילדלפיה, עם BHL ממכללת גרץ (Gratz College) מ-BSc Temple University

חיפוש המשפחה באיסטנבול

דניאל קוז

מתורגם מאנגלית

איתם היו מעוניינים, סקרנים, זהירים, וגם – מהר מאוד – מוכנים להגיש לי עזרה יוצאת מן הכלל בחיפוש.

ההפתעה הראשונה התרחשה לפני שעובתי את איסטנבול: קיבלתי עותק כרוך של המפתח (אינדקס) הקדום ביותר של רישומי הנישואין ברבנות הראשית באיסטנבול, מסוף המאה התשע-עשרה. כאשר הגעתי הביתה לארצות הברית, סרקתי את הדפים, מצאתי מתנדבים שהיו מוכנים להקליד ולהגיף אותם, ולאחר מכן עשיתי בעצמי הגהה סופית של כל עמוד. יותר ויותר פנקסים כרוכים התחילו להתקבל מאיסטנבול, ואנחנו המשכנו להקליד ולהגיף במשך חודשים רבים.

לא עבר זמן רב והפרוייקט שלנו התרחב וכלל מאות רבות של דפי רישומים של פטירות וקבורות מקהילות ובתי כנסת בכל חלקי איסטנבול. עד עתה הקלדנו למעלה מ-50,000 רישומים. אבל עבודתנו לא תמה. אנו עובדים על 1,000 רישומי נישואין נוספים וכן על סדרה של כ-15,000 רישומי קבורה. יש לנו כחצי תריסר מתנדבים בלבד העובדים עתה על הפרוייקט. למתנדבים המעוניינים להצטרף אנו מבקשים להודיע כי עבודת ההקלדה אינה כרוכה בתרגום. אנו מקלידים רק שמות ומספרים.

אם אתם מעוניינים להצטרף ולעזור, אנא התקשרו לכתובת dkazez@wittenberg.edu.

הצעד הבא, לאחר ההקלדה וההגהה, היה למצוא שרת רשת בשביל אתר האינטרנט שביקשנו להקים, שיכלול גם מנוע חיפוש. מעניין לציין כי שלב זה היה השלב הקשה ביותר בפרוייקט. הגשתי את הנתונים שלוש פעמים לשרת מסוים, ולא קיבלתי כל תשובה. שרת אחר התדיין עמי

אבי בא מאיסטנבול לארצות הברית בשנות ה-50 של המאה שעברה. מרבית משפחתו עדיין התגוררה שם – הוריו אחות, דודות ודודים, ר-35 בני דודים מדרגה ראשונה!

התעניינותי בתולדות המשפחה החלה בסוף שנות התשעים. צלצולי טלפון, פקסים ומכתבים אל בני דודי באיסטנבול הביאו בעקבותיהם כמויות מידע עצומות בשביל עץ המשפחה שלי. אבל מהר מאוד "נתקעתי": לא יכולתי להמשיך את איסוף המידע ללא בבדיקת הנתונים המקוריים, שניתן להשיג אותם רק בתורכיה עצמה.

בקבוצות הדיון שבאינטרנט קראתי הרבה סיפורים שתוכנם היה תלונות אינסופיות על הקשיים שבניסיון להשיג מידע מאיסטנבול. לגבי זה היה דווקא אתגר מעניין. מאחורי כר היו שני ביקורים באיסטנבול, וכל האנשים שפגשתי במשך הביקורים האלה היו ידידותיים מאוד, הן בערים הגדולות והן בעיירות הקטנות יותר. לא היה לי ספק כי מנהיגי הקהילה היהודית יגישו לי את כל העזרה שאבקש.

כצ'לן קונצרטנים המתמחה במוזיקה קלאסית בהשראה יהודית, חשבתי שהמסע לאיסטנבול יכול להיות בשבילי גם מסע מוזיקאלי. התקשרתי עם מספר אנשים בקהילה היהודית הממונים על אירועי התרבות, והצלחתי לקבוע מועד לקונצרט, בבית הכנסת "נווה שלום". הקהל גדש את האולם. בין החזרות, הסיוורים והביקורים אצל בני הדודים שלי, הספקתי לבקר גם במשרד הרב הראשי ובמשרד של "נווה שלום" ובדקתי את ספרי הרישומים – אלפי עמודים של רישומים. נוסף לכך, שוחחתי עם כל מי שיכולתי על כוונתי להעתיק, להקליד ולמפתח את כל הרישומים הגניאלוגיים היהודיים באיסטנבול. האנשים שדיברתי

החיפוש הוא לפי שם המשפחה: איות מדויק, מתחיל ב-,
דומה בצליל.

אוסף זה כולל:

* למעלה מ-35,000 רישומי נישואין מאיסטנבול (1878-).

* למעלה מ-10,000 רישומי קבורה באיסטנבול, כולל
"חמדת ישראל" (1899-), רשימת קבורות ממוצא איטלקי
(1918-), בית העלמין האיטלקי בסיסלי (Sisli) (1800-), בתי
העלמין ב-Kuzguncuk (1913-), Ortaköy (1939-), ובית
הכנסת Yuksekkaldirim.

דניאל קוז הוא פרופסור למוזיקה באוניברסיטת ויטנברג
בספרינגפילד, מדינת אהיו, ארצות הברית. כצלן, הוא
הופיע בקונצרטים של מוזיקה קלאסית בהשראה יהודית
באתרים יהודיים ברחבי העולם: פריס, לונדון, פראג, רומא,
איסטנבול וקובלנקה. על התעניינותו בגניאלוגיה היהודית
של איסטנבול עליו להודות לאביו, יליד איסטנבול,
הפיסיקאי אמיל קוז, שסכיו נשאו את השמות הבאים: קוז,
אלחדיף, פרסקו, בנחביב/חביב.

אתר האינטרנט של משפחתו:

<http://userpages.wittenberg.edu/dkazez/dk/elh-kaz-fre.html>

למעלה מחודשיים באמצעות החלפת כמות גדולה של
דואר אלקטרוני, עד שנסוג מכל העניין בסופו של דבר.
שרת נוסף אכן העלה את החומר לאינטרנט אבל התברר
לאחר מכן שהוא לא היה מסוגל להוסיף נתונים חדשים
כאשר האוסף שבידינו התחיל לגדול.

אבל בבית שיחק לי מזלי: בני, בנימין קוז, סטודנט במדעי
המחשב, הסכים לבנות את מנוע החיפוש, ועיצב אותו כך
שיתאים בדיוק לנתונים שלנו. לאחר מכן, גיליתי את
החברה International Society for Sephardic
Progress (החברה הבינלאומית לקידום הספרדים –
הנקראת כיום International Sephardic Leadership
Council = המועצה הבינלאומית למנהיגות ספרדית):
<http://www.isfsp.org>), שהסכימה בהתלהבות לארח
את האתר שלנו. הגישה שלהם היתה מלבבת ומרעננת. הם
החליטו לארח את האתר ואף העלו את כל החומר, כל זאת
במשך פחות מ-24 שעות!

אתר האינטרנט של הגניאלוגיה היהודית של
איסטנבול מכיל הן רישומים ספרדיים והן אשכנזיים.
עד כמה שאני יודע, זהו מאגר המידע הנרחב ביותר בעולם
המכיל אוסף גדול של רישומים ספרדיים. אני מקווה
שהחוקרים יצליחו למצוא את מבוקשם בחיפושיהם באוסף
שלנו:

<http://www.sephardiccouncil.org/istanbul/>

אחרי שישים שנה*

קרל אלפרט

תאריך וברכה: מי יתן ומשה הצעיר, בנו של אליעזר
זירנדורף, ייכנס לתורה, חופה ומעשים טובים, אמן.

משפחות עזבו את המקום, והקהילה היהודית הקטנה
התפרקה בהדרגה. ספרי התורה וחפצים אחרים מבית
הכנסת הועברו לבית הכנסת ב-Neckarbischofsheim
הסמוכה. באותו לילה ידוע לשמצה, בנובמבר 1938, נשרף
בית הכנסת עד היסוד, יחד עם עוד מאות בתי כנסת בכל
רחבי גרמניה. שכנים שהאירוע זיעזע אותם ניסו להציל
כמה מתשמישי הקדושה והעבירו אותם בחשאי לפליטים
היהודיים שנשאו אותם עימם להולנד. הוימפל היה אמנם
רק רצועת בד מלוכלכת, אבל הוא נשמר.

סיפור מרתק ונוגע ללב, שהחל בכפר קטן בגרמניה לפני
למעלה מ-60 שנה, הגיע לסיומו כאן בחיפה לפני זמן לא
רב. זהו סיפורו של וימפל שמצא סוף סוף את מקומו.

וימפל, לאלה מביניכם שאינם יודעים, היא רצועת בד
שכורכים במהודק סביב ספרי התורה לאחר שגוללים
אותם. משפחות יהודיות רבות בגרמניה נהגו להכין וימפל
מחיתול בד, שבו עטפו תינוק זכר בעת ברית המילה שלו.
את הבד היו מקשטים ורוקמים עליו ואז תורמים אותו
לבית הכנסת.

כשנולד בן זכר למשפחת זירנדורף (Zirndorf) בעיירה
Waibstadt בבוואריה, מזרחית להיידלברג, בשנת 1915,
נהגו ההורים הגאים לפי המנהג הזה. על הוימפל נרשמו

* רשימה מרגשת זו מובאת כאן ברשות האדיבה של משפחת ד"ר קרל אלפרט ז"ל והביטאון הטכניון (סתיו 2005). אנו
מודים על כך מקרב לב.

ביבשת אחרת החל ד"ר Karl Darmstadter לאסוף מזכרות היסטוריות לתערוכה במרכז הקהילתי היהודי בווינגטון, והוימפל נשלח אליו בתור קוריוז. רחצו אותו, גיהצו אותו והניחו אותו מתחת לזכוכית כמזכרת לקהילה ומשפחה שאבדו.

שנים מספר אחר כך קרא ד"ר דרמשטטר שמשפחה ג'סלסון (Jesselsohn) מניריוק תרמה להקמת בית כנסת בקמפוס הטכניון בחיפה, ועלה על דעתו שייעשה צדק היסטורי אם ישלח את הוימפל לשם, כדי לכוון אותו סביב ספר תורה במוסד להשכלה גבוהה. מוצאה של גב' ג'סלסון מ-Neckarbischofsheim, כך שנראה היה שיש במעשה זה משום השלמת מעגל, דרך ישראל.

כך הגיע הוימפל לידי, אך אני לא ראיתי בכך סוף פסוק. אולי, מי יודע, ישנו באיזשהו מקום בישראל שריד למשפחה

זירנדורף. וכך התחלתי בחיפוש שנמשך מספר שנים. וכפי שקורה לעתים קרובות, הפיתרון היה קרוב לבית.

באחד הימים, כשמרטיץ המוסכניק בדק את מכונתי, שוחחתי איתו ולמדתי שהוא הגיע מגרמניה לארץ עוד לפני הקמת המדינה. עד אז לא ידעתי את שם המשפחה של המכונאי המוכשר הזה, שטיפל ברוב כלי הרכב של הטכניון, אך כאשר שמעתי את השם עברה צמרמורת בגבי.

לפני ימים אחדים, בזמן התפילה בבית הכנסת "אוהל אהרון" בקמפוס הטכניון, אחז בידו מרטיץ משה זירנדורף את רצועת הבד שהייתה כרוכה סביב גופו שמונה ימים אחרי לידתו. הוימפל אכן שב למקומו. נסתרות הן דרכי האל.

כתב: קרל אלפרט, 19 במאי 1977, תרגמה: בתו, רות שפירא

קרל אלפרט ז"ל מאת יהודה קלוזנר*

שלושים וחמש השנים שהוא היה בטכניון הוא גם היה אחראי על איסוף התרומות לטכניון ברחבי העולם.

בשנת 1927 הוא הצטרף לתנועת "יהודה הצעיר" שם פגש את נחמה ונשא אותה לאשה בשנת 1940. הם עלו לארץ בסוף שנות הארבעים, עם שלושת ילדיהם: ימי, יואל ורות.

במשך כחמישים שנה פעל קרל אלפרט למען הטכניון בדרכים רבות. כסופר ועיתונאי הוא כתב בעיתונות היהודית בעולם על נושאים הקשורים לישראל ולציונות. בשנת 1937 הוא פרסם את ה"מילון למונחי הציונות", וב-1944 את הספר "ארץ ישראל בין שתי מלחמות עולם". הוא אף פרסם שני כרכים על תולדות הטכניון, ובשנת 2000 הוא כוּבד בתואר "יקיר העיר חיפה".

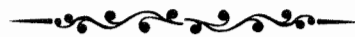
ביום העצמאות ה-57 נפטר קרל אלפרט והוא בן 92. יהי זכרו ברוך.

הסיפור המרגש, על הוימפל שמצא את דרכו הביתה הודות להתמדה ולאמונה של קרל אלפרט, עורר בי זיכרונות מימים עברו.

תחילת שנות החמישים, כאשר הצטרפתי בשנת 1952 לסגל הטכניון כאסיסטנט צעיר, היתה התקופה שבה הטכניון היה בתהליך מואץ של התפתחות והתרחבות, תחת נשיאותו של רב אלוף (מיל') יעקב דורי. המנהלה שכללה כתריסר אנשים, וסגל הפרופסורים שמנה ארבעים ושישה, התחילו באותה עת לגדול לקראת ההיקף שאנו מכירים היום.

בין המצטרפים החדשים לסגל המנהלה היה העיתונאי יליד בוסטון, קרל אלפרט, בן שלושים ושלוש. המחלקה ליחסי ציבור הוקמה זה עתה, והוא עמד בראשה. מלא מרץ היה עובר בפרוזדורי הבניין בהדר הכרמל — ביתו של הטכניון באותם זמנים — ונחישותו וחריצותו ניכרו בו מייד. במשך

* מבוסס על מאמר שהופיע ברבעון הטכניון, סתיו 2005.

ברכת צדיק שהתקיימה*

יהודה קלחנר

סיפורי הפעם הוא סיפור אישי.

היה זה בשנות השלושים המוקדמות של המאה הקודמת, אחי בצלאל-ברוך ואחיותי רחל ופנינה ואנוכי, היינו ישובים על שרפרפים מסביב לסבתא רבקה-פיא ע"ה ומקשיבים לסיפוריה. סבתא נהגה לבוא בקיץ מעיירת שדה סמוכה לעידנו אראד שבטרנסילבניה, להתארח אצלנו. באותם ימים 80 ק"מ, נסיעה של שעתיים, היה מבצע של אחת לשנה. סבתא, ב"אריזה" שונה מהסבתות של היום, היתה לבושה תמיד בשמלה כהה ומטפחת על ראשה, ויושבת עם ה"צענע-רענע" ("צאנה וראינה") ימים שלמים. מדי פעם היתה מפסיקה ואנחנו הילדים היינו נאספים סביבה ומקשיבים לסיפוריה: על הלימודים שלה ב"חדר" עם הבנים; איך שידכו אותה ההורים בתקיעת כף; איך היא רצתה לברוח כשראתה לראשונה מתחת החופה את סבא זאב ה"גינגי"; על תקוותה שיתקבלו סימני חיים מבנה הצעיר, דודי בצלאל, שנסע לארה"ב בזמן מלחמת העולם הראשונה ועקבותיו נעלמו (תקווה שהתממשה בשנת תרצ"ח); ועוד סיפורים שנסבו תמיד על המשפחה. אחד הסיפורים היה כדלקמן:

כשסבא זאב ז"ל הגיע למצוות, לקח אותו אביו ר' מנחם, שגר בסטרופקוב, גליציה, אל ר' חיים האדמו"ר מצאנז. הם התארחו באותה שבת אצל אחד מקרובי סבא שהתגוררו בצאנז. בסוגריים ייאמר שאף שמשפחתנו היא במקור משפחה של "מתנגדים", הרי רבים מבני המשפחה מצאו עצמם מקורבים לחסידות. כשר' מנחם התקבל אצל ר' חיים וביקש את ברכתו לבנו, ברכו הרבי והוסיף שהנער הזה יזכה לאריכות ימים ויזכה למות בארץ ישראל.

עד כאן סיפורה של סבתא, וסבא באותם ימים כבן 74.

לאחר מכן חלו הרבה תמורות. באה מלחמת העולם השנייה, המשטר ברומניה התחלף ו"משמר הברזל" הגיע לשלטון, היהודים פונו מערי השדה לבירת המחוז וכך סבא, סבתא, הדודים ומשפחותיהם עברו כולם לגור בעירנו. אני עליתי ארצה בתש"ד, לפני סיום המלחמה, עם בן דודי בצלאל, והיינו הראשונים בארץ מכל המשפחה. בבית, העיר הרומנית אראד, שהגרמנים השתלטו עליה, עברה מיד ליד ונכבשה על ידי ההונגרים, הרוסים וחזרו על ידי הרומנים.

לבסוף הסתיימה המלחמה. סבתא עה נפטרה בתש"ז בכנר. בשנת תש"י, באניה "טרנסילבניה" שהעלתה במספר

נסיעותיה את רובה של גולת רומניה, עלו גם הוריי ז"ל וכל דודי ושארית משפחתנו. בנסיעתה האחרונה של האניה, בשנת תשי"א, עלו האחרונים מבני משפחתנו באראד: סבא זאב עם דודי בנימין ז"ל ואשתו דודתי שרה עה, וביום ראשון בשבוע הגיעו לפתח-תקווה, שם התגוררו הורי ודודים אחרים עם משפחותיהם. סבא הגיע ארצה חולה בדלקת ריאות, עייף ותשוש, אך עלה כמצוות הרבי, חי בארץ חמישה ימים ואור ליום שישי החזיר את נשמתו לבורא. אשתי שתחי, שהיתה באותו זמן בהריונה הראשון, ואני, שבאותו זמן למדתי בטכניון-חיפה, התכוננו לבוא ולהתארח בשבת בפתח-תקווה ולפגוש את סבא, אולם באותו ערב שבת בבוקר סבא הובא למנוחת עולמים בבית העלמין הישן של פתח-תקווה. על מצבתו רשום: "בְּכִתְּ צְדִיקִים מְקוּיָמִים אֲצִלוּ. זְכָה לְעֹלֹת לְאַרְצָנוּ הַקְדוּשָׁה, אֶךְ לְדַאבוּנֵינוּ אַחֲרֵי יָמִים אַחֲרֵים נִלְקַח מֵאַתְנוּ. חַי צ"א שְׁנָה, נִפְטַר י' אָדָר א' תשי"א."

בננו הבכור שנולד מספר חודשים לאחר מכן נקרא על שמו דוד-זאב.

האדמו"ר רבי חיים בן אריה ליב הלבֶרשטֶם שהיה המייסד של חסידות צאנז, היה דור שישי לחצרות חסידיים ודור עשירי לר' דוד אשכנזי מורמייזה, כדלקמן:

ר' חיים הלבֶרשטֶם, נולד בטרנוגורוד בשנת תקנ"ג (1793) ונפטר בצאנז כ"ה ניסן תרל"ו (19.4.1876), היה אדמו"ר ואב"ד באויפהרט (Ujfeherto) וצאנז, בנו של ר' אריה ליב הלבֶרשטֶם, ברודי 1770-1831 אב"ד טרנוגורוד ופשמישל, בנו של

ר' שמחה הלבֶרשטֶם, אב"ד ברודי, בנו של

ר' משה משולם הלבֶרשטֶם, דובנו 1847 אב"ד סאטאנוב, בנו של

ר' נפתלי הירץ הלבֶרשטֶם, 1777 — אב"ד דובנו וקובל (Kowel), בנו של

ר' צבי הירש הלבֶרשטֶם, לבוב 1670-1747 דיין ואב"ד ביאלה, הלבֶרשטֶם ולבוב, בנו של

ר' נפתלי הירץ אשכנזי, 1711 — אב"ד קובל, טיקטין (Tykocin) ולבוב, בנו של

ר' ישראל אשכנזי, וורמיה — 1680 פרנס הילדסהים ולובלין בנו של

ר' זאב וולף בן דוד אשכנזי מורמייזה.

ר' חיים בן אריה ליב הלבֶרשטֶם נשא ארבע נשים:

* סיפור זה פורסם בעלון חב"ד שיחות השבוע מס' 526, 1997 והוא מובא כאן בשינויים ותוספת.

ישעיהו 1864-1943 אדמו"ר צ'כוב, סטמאר, קראקוב, לכוּב וניספה בשואה.

חתניו היו: ר' נפתלי הירץ בן אביגדור מרגליות אב"ד דליחוב וישניצה, ר' בצלאל יהושע בן יחיאל מיכל רב בגלינה (Gliniany) ובולחוב, ר' משה בן דוד מרדכי אונגאר רב בדומברובה, נאוי-צאנו ועלה ארצה (נשא את בתו מרים), ר' אליעזר ירוחם בן ישראל יצחק ברוך מרדושיץ (נשא את בתו יטסה), ר' מרדכי רב בן משולם זושה אורבאך-טברסקי אדמו"ר מהורנסטופל (Hornsteufel) (נשא את בתו רחל רייצה), ר' אהרן בן מאיר הורוביץ-רובין אב"ד ביאץ (Biecz) ובוצ'אץ (נשא בתו תהילה), ר' יצחק טוביה בן מאיר רובין אדמו"ר מצאנו (נשא את בתו נחמה), ר' בצלאל יהושע מושקוביץ מגלינה (נשא את בתו גיטל), ר' אלעזר בן יהושע רוזנפלד אדמו"ר באושביץ (נשא את בתו פרידה).

בתו של ר' ברוך פרנקל-תאומים אב"ד ליפניק, ממנה לא היו לו ילדים;

רחל פיגה בת ר' ברוך פרנקל-תאומים, אחותה של אשתו הראשונה;

רחל דבורה בת יחיאל צבי הירש אונגאר אדמו"ר דומברובה וטרנוב;

רבקה בת אלימלך טורם מגורליץ, שלאחר מותו התחתנה שנית והיו לה עוד שני ילדים.

משלוש נשותיו היו לו 17 ילדים: דוד 1818-1893 אב"ד ואדמו"ר בקשינוו, מאיר נתן 1825-1855 מצאנו, אהרן 1826-1903 אב"ד צאנו, יחזקאל שרגא 1828-1898 אב"ד שייניאבה וסטראפקוב שעלה לארץ ישראל, ברוך 1829-1906 אדמו"ר רודניק וגורליץ, אריה ליב נפטר בגיל שמונה, שלום אליעזר 1862-1944 אדמו"ר באויפהרטה, צאנו, רוזפשה (Rozprza), טרנוב וניספה בשואה, יצחק

מכתב למערכת

הרבה פרטים על תולדות יהודי איטליה ועל חייהם החל מן המאה הראשונה לספירה.

רוב המידע נאסף במשך שנים רבות מתעודות נוטריוניות ואחרות בארכיונים רבים באיטליה.

המאמר של גלוריה מאונד "קסה שלום – המכון לחקר האנוסים בגן יבנה" עוסק בנושא מעניין וכדאי לארגן ביקור של חברינו במקום או להזמין את הגב' מאונד להרצות בסניפים.

אסתר רמון, ירושלים

שמחתי מאוד לקבל את שרשרת הדורות כך כ' מס' 1. התרשמתי מאיכות הכריכה החדשה ומהעיצוב הנאה של השער כעברית ובאנגלית. אכן אלה חידושים המעידים על שקידה רצופה של העורכת והעוזרים על ידה.

מהמאמרים הרבים ברצוני לציין במיוחד את המאמר של חברתנו הוותיקה לאה הרטום "משפחת מן האדומים מירושלים לרומא ומרומא בדרך ארוכה לארץ ישראל". במאמר זה אנו מוצאים את תולדות המשפחה מן המאה ה-13 והאבות הישירים מהמאה ה-17. אגב הקריאה מתבהרים

ספרים

בעבודתם המשולבת, המחבר והמתרגם (שהוסיף רקע כללי, נתונים על הקהילה ועל יהודי האזור ופרטים ביוגרפיים על האנשים המוכרים לו אישית) מצליחים להעביר אווירה אוטנטית של עיירה יהודית טיפוסית שנעלמה מן העולם.

הספר נמצא בספרייה של החברה הגניאלוגית הישראלית, סניף ירושלים.

תמונות חכרונות ממשפחות גרינפלדר וגינות 1700-2000. מאת ד"ר נח גינות, הוצאה משפחתית, 2005 עמ', צילומים.

לאה גדליה

ד"ר נח גינות, המתעניין בגניאלוגיה שנים רבות, משחזר באמצעות מסמכי הקהילה היהודית את ספורה של משפחתו החל משנת 1719 בעיירה Altenkunstadt במזרח גרמניה, וסוקר את השתלבות המשפחה בעשייה הציונית בארץ ישראל החל משנת 1919.

סבו של המחבר נולד בעיירה הנ"ל בשנת 1848 ונישא בעיר טפליץ (Teplitz) לבת משפחת אפשטיין. אביו של המחבר נולד בעיר זאאץ (Saaz) ולמד רפואה בוורצבורג, מינכן ווינה. הוא עלה ארצה לפני פרוץ מלחמת העולם הראשונה, אך כמו יהודים רבים חזר לשרת כרופא בצבא הגרמני.

סיפורו המשפחתי של ד"ר גינות כתוב בשפה עממית והצילומים נדיים ומרתקים.

הספר נמצא בספרייה המרכזית של החברה הגניאלוגית הישראלית בירושלים.

הארלאו (Hirläu) – העיירה היהודית של ימי נעוריו. אנשים, אמונות, מנהגים. מאת מרצל מרקוביץ מירדן. הוצאת מינימום, תל-אביב 1993. 108 עמ'. תורגם מרומנית על ידי שרגא הבר, 1998.

לאה גדליה

העיירה הארלאו נמצאת במחוז יאסי, 48 ק"מ מבטושן בצפון מזרח מולדביה. לפי מסורת יהודי הארלאו היה בה ישוב יהודי כבר בימי שליט מולדביה שטפן הגדול (1457-1504). רופאו היהודי של הנסיך, שמיל (שמואל), הביא למקום את משפחתו הענפה וכך נוצר גרעין ההתיישבות היהודית במקום. בשנת 1803 היו בה 784 יהודים. ב-1886 היו בה 2254 יהודים שהיוו 59% מן האוכלוסייה.

הארלאו הייתה אחת מאותן עיירות שבהן תססו חיים יהודיים ציוניים, ורבים מאנשיה הפכו למנהיגי היהדות ברומניה שלפני מלחמת העולם. זיכרונות המחבר משרטטים בצורה מדויקת את רחובות העיירה ויושביהם ומספרים את הסיפור המשפחתי והציבורי שלהם. בין המשפחות המוזכרות: הבר, לנדאו, הרשקוביץ, רוטנברג, ליברדו, סולומון, סגל, בלומנפלד, שטרן ועוד רבות.

אבי, שתרגם את הספר, כתב במבוא:

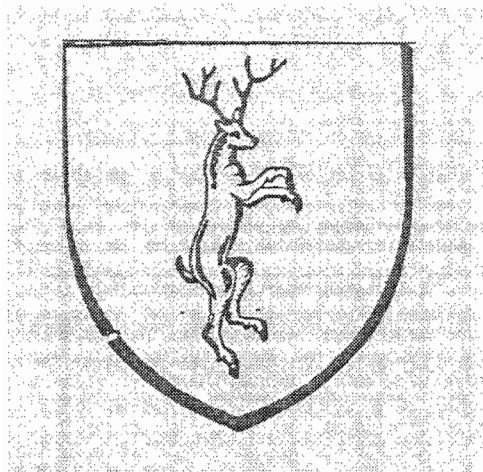
"מחבר הספר עזב את העיירה בשנת 1928, שנתיים לפני מועד לידתי. זיכרונותיו מחיי הקהילה משתרעים קרוב לוודאי על פני השנים 1915-1928. למרבה הפליאה, אנכי, שהנני תוצר תקופה מאוחרת במקצת מזו המתוארת בפרקי הספר, מוצא אותם תקפים, מהדהדים ומעוררים נימים עמוקים החבויים בנבכי זכרונותי ותחושותי".

חלקת הרבנים בבית העלמין של העיירה

הנדעת של יהדות יוגוסלביה, הגב' אנה לבל, ועוד אנשים אחרים.

יוסף קובו תרם חוברת לספריית חג"י ואני מציעה לכל המעוניין לקרוא אותה.

סמל משפחת VENTURA

Covo, Joseph. Ventura: Name, Family, background and History. Herzliya, 2006. (English & Hebrew)

מטילדה טג'ר

חברנו, יוסף קובו, נצר למשפחת וונטורה, פרסם זה עתה חוברת המסכמת את מחקרו על משפחה זאת. החוברת כתובה באנגלית ולמען הקורא העברי, הוא הוסיף סיכום נרחב בעברית.

הוא חקר את מקור השם, את תולדות המשפחה שמקורה בספליט (Split) שבקרואטיה ואשר ענף ממנה היגר והתיישב ברוסצ'וק שבצפון בולגריה. זוהי אחת מ-42 המשפחות שייסדו את קהילת רוסצ'וק בתחילת המאה ה-19.

אבל השאלה המרכזית שעניינה את קובו היתה: מה מקור המשפחה לפני הגיעה לקרואטיה. תוצאות מחקרו הן כי יש סברה חזקה מאד כי המשפחה על שני ענפיה מקורה בפורטוגל, שם אולצו בניה להמיר את דתם וכאשר הצליחו להימלט ולהגיע לאיטליה, הם חזרו ליהדות.

קובו נעזר בהיסטוריון מקרואטיה, מומחה לתולדות הקהילות היהודיות שחיו לאורך הים האדריאטי ובחוקרת

סיכומי מאמרים מעיתונים זרים

הרוחצים — 68 גברים ו-14 נשים, 8 חייטים המכניסים את התכריכים, 30 נושאי מיטת הנפטור ולבסוף 40 קברנים. סה"כ שמותיהם של מאה ושישים חברי חברה קדישא, משלח ידם וכתובתם.

הכותר של המאמר השלישי הוא: **גומל: שם ומשפחה** מפרי עטי. נבדקה אפשרות של מקור ספרדי, נבדקה עוד האפשרות של מקור רוסי (מן העיר גומל בבלרוס). שני כיווני מחקר אלה לא הביאו לשום תוצאה ממשית. אי לכך נראה שמקור השם גומל הוא עברי — והוא קשור לברכת הגומל, על אף העובדה ששום שם משפחה ספרדי אינו נושא שם של ברכה, מלבד השם "מבורך". בנוסף לחקר השם, מובאים מספר ציוני דרך בתולדות משפחה זאת שמקורה בעיר מניסה (Manisa) שליד איזמיר בתורכיה ושרבים מבניה ובנותיה היו מורים ומורות ברשת בתי הספר של כ"ח.

Etsi, Vol. 8, No. 30, Septembre 2005

מטילדה טג'ר

נדיר הוא לקרוא בכתב עת זה על תולדות משפחה מאיראן ונדמה לי שלא אטעה אם אומר שלפנינו המאמר ראשון מסוגו מבחינה גיאוגרפית. נחמה קרמר-הלינקס (Kramer-Hellinx) מספרת על סבה מצד אמה, הרב מנחם שמואל לוי מחאמאדן ונדמה שהמחברת מנצלת את ההזדמנות לספר גם על בני המשפחה האחרים, ועל האווירה בה חיו היהודים במאות ה-19 וה-20.

מאירן שבמזרח "קופצים" אנו לאוראן (Oran) העיר השנייה בגודלה באלג'יריה שבצפון אפריקה. כאן מגלה לנו רוברט אטל (Attal) מקור מידע מיוחד במינו. מדובר בחוברת של החברה קדישא המקומית, הכתובה בשפה היהודית-ערבית מאוראן, שהודפסה ב-1867. היא כוללת מצד אחד 56 דיני קבורה וטיפול בנפטור ומצד שני מופיעה רשימה של חברים המחולקת לפי טיב התעסוקה:

זיכרונותיו של Jules Hayem שחי בין השנים 1865 ר-1947 מתארים בין השאר את חיי הקהילה במץ (Metz) שבחבל לורייין שבצפון מזרח צרפת.

דידיה עמר (Didier Amar) חוקר את משפחות אלטיני ועמר מאיסטנבול ומביא כאן פרטים נוספים.

קלוד סבין נג'רי (Claude Sabin Nadjari) מספר את תולדות בית החולים אור-החיים שבאיסטנבול.

אליאן רוס-שול (Eliane Roos Schuhl) מציגה את כליו השונים של המוהל חי וידל נבו (Cay Vidal Naveu) מן העיר הדרומית קרפנטראס (Carpentras), שחי במאה ה-19. המחברת בוחנת של הכתובות החרוטות על המכשירים.

Misjpage – Journal of the Dutch Jewish Society for Genealogy, 2006 No. 1

ליבה מימון

1. הרמן סנל (Harmen Snel) ממשיך את סקירתו על התלמידים היהודים בבתי הספר הציבוריים באמסטרדם בשנת 1823. הוא כותב על המורה משה שמואל כהן עליון (1785-1833), שרבים מתלמידיו היו ממוצא פורטוגזי, וכיניהם שמואל צרפתי הידוע. הוא מביא רשימה של 43 תלמידים עם תאריכים ושמות ההורים.

2. Riet de Leeuw van Weenen-van der Hoek כותבת על הרוכלים היהודים, אנשים ונשים, שמכרו את מרכולתם בסביבה ובקושי התפרנסו למחיתם. הם הוחרמו על ידי השלטונות והסוחרים הקבועים, אבל התקבלו בשמחה באוכלוסייה הכפרית. היא מביאה שמות רבים של רוכלים אלה שחיו במאות ה-17, ה-18 וה-19. היא מציגת כמו כן את סוחרי הבקר היהודים שפעלו במקום. המסחר בבקר נשאר עיסוק יהודי טיפוסי עד למלחמת העולם השנייה.

3. Rob van het Groenewoud מציג את מחקרו במשפחת ון פראג (Van Praag) ודן בבני המשפחה הידועים כמו אסתר דה בר ון ריק (Esther de Boer van Rijk), שחקנית שהופיעה בהצגות רבות, המחזאי היהודי הידוע הרמן היירמנס (Heijermans) והצייר אדוארד פרנקפורט (Eduard Frankfort).

אתר האינטרנט:

<http://groenewoud.kleerekoper.nl>

4. סקירת ספרים:

Alles zal reg kom [הכול יהיה בסדר] מאת יאן מאגוס (Jan R. Magus).

Etsi, Vol. 8, No.31, Décembre 2005

מטילדה טג'ר

רולן טרנטו (Roland Taranto) בחן סטטיסטית את רשימת שמות יהודי האי רודוס הנמצא מול חופי איזמיר שבתורכיה, והשייך ליון. הוא הסתמך על רשימת הנפטרים מכל הזמנים הנמצאת באתר אינטרנט.

על "המזרח ברומא" מספר מוריס בירבריר (Moris Bierbrier). המחבר ביקר בארכיון ההיסטורי הדיפלומטי שליד משרד החוץ האיטלקי. עבור כל איש שהתגורר באחת מארצות המזרח ואשר היתה לו נתינות איטלקית, ניתן לגלות שם אוצרות גניאלוגיים בעלי ערך רב.

במאמר מצמרר מספרת לורנס (Laurence) אבן-צור חזן על התנפלויות חוזרות ונשנות של ערבים באזור העיר טיטואן (Tetuan) שבצפון מרוקו. מלבד הפן ההיסטורי מוסיפה המחברת את רשימת הנרצחים בשנים 1866, 1867, 1868 ו-1879.

במכתב משנת 1884 השמור בארכיון כ"ח והכתוב בידי שם-טוב פריינטה (Pariente), מנהל ב"ס כ"ח באיזמיר, מסופר על חגיגה הנחגגת בקרב בני משפחת Saragossi מן העיר אידין שבתורכיה. לחגיגה קוראים "פורים של סראגוסי". מר פריינטה מוסיף שבמקומות אחרים בתורכיה חוגגים אותה חגיגה אנשים ששם סראגוסי ושאיין להם קשר עם המשפחה מאידין.

GenAmi, No. 36, Mars 2005

מטילדה טג'ר

בחוברת החדשה הזאת מובאת הגניאלוגיה של משפחות Joseph & Cohen מלונדון, רשימת צאצאיו של נחום יוסף הקרוי יוסלה הולנדר, והגניאלוגיה של הרב יוסף קפלן, מי שהיה רבה הראשי של צרפת במשך שנים רבות. הוא נפטר לא מזמן בגיל 100 והשרות הבולאי הצרפתי הוציא בול עם תמונתו לכבודו.

Revue du Cercle de Généalogie Juive, No. 83

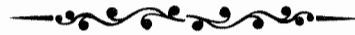
Octobre-Décembre 2005

מטילדה טג'ר

דן-פייר קלץ (Kletz) גילה את התעודות ששימשו בסיס לחיבור מפקד האוכלוסין של חבל אלזס משנת 1784. תעודות אלה מכילות חומר עשיר יותר מן הנתונים של המפקד.

51 Portraits of murdered Jews of Steenwijk from
the shadows [51 תמונות של יהודי סטנויק שנרצחו,
מבין הצללים] מאת יאן ון רוסום (Jan van Rossum).
הספר דן בחיים בעיר לפני המלחמה ואחריה, ומביא את
תולדות חייהם של חמישים ואחד יהודים שנספו בשואה.

זוהי חליפת מכתבים בין תעשיין הטקסטיל הידוע באנשדה
(Enschede), סיג מנקו (Sig Menko), שהיה בשנות
המלחמה בווסטרבורק וטרזינשטאט, עם אחיו אלפרד בניר
יורק. במכתבים אלה מתוארים החיים באנשדה לפני
מלחמת העולם השנייה, וכן בזמן המלחמה ואחריה.

מידע על אתרי אינטרנט

www.nljewgen.org — רשימת שמות של יהודים תושבי Oudewater
http://jcdp.de/login.php — מצבות שונות בבתי עלמין בגרמניה
http://www.archieven.nl — חיפוש דרך האינטרנט ב-30 ארכיונים
www.gemeentearchief.denhaag.nl — חיפוש דרך האינטרנט: נישואין בהאג בשנים 1812-1928
www.drenlias.nl — מסד נתונים של 22,000 אישורים נטריוניים בשנים 1811-1915 ובהם 85,000 שמות
www.stamboornl — 400 עצי משפחה

על הכנס הבינלאומי ה-26 לגניאלוגיה יהודית שייערך בניו-יורק בחודש אוגוסט 2006

מטילדה טגור

יוביל את משתתפיו לבקר בניו-יורק הספרדית של סוף
המאה ה-19 ותחילת המאה ה-20. זהו פן לא ידוע של
תולדות היהודים בעיר האמריקאית הגדולה.

לגבי המרצים — יהיו אלה שמופיעים מדי כנס וכנס כגון
סטנלי דיאמונד יו"ר JRI פולין, גרי מוקוטוף וסליאן זק
מאבוטינו, סטיב מורס שיתן חמש הרצאות, קארן פרנקלין
ועוד. אך יש לי הרושם שרבים מן המרצים יופיעו במסגרת
הבינלאומית הזאת בפעם הראשונה. חילופי משמרות?
אולי.

גם חברי חג"י יהיו בין המרצים: זן-פיר סטרווייס ירצה על
שינויי השמות בתקופת המנדט הבריטי ובהרצאה נוספת
הוא ידבר על שימוש בתוכנת EXCEL למאגרי מידע
גניאלוגיים; יוסף למדן אף הוא ייתן שתי הרצאות האחת
על ארכיון מינסק בבלרוס והשנייה על הקמת המכון

העובדה המרעישת ביותר הנוגעת לכנס ניו-יורק היא ללא
ספק מספר השיא של המשתתפים, בין 1,500 ל-2,000! דבר
זה מצביע על ההתעניינות הגוברת והולכת בגניאלוגיה
יהודית.

אין עדיין רשימה מלאה של ההרצאות, אך מגוון הנושאים
המכוסים עשיר ביותר, כגון:

סדנאות בעניין תפעול מחשב ושימוש בתוכנות המועילות
לגניאלוג. וזהו חידוש! במסגרת זאת ילמדו אפילו כיצד
להכין מצגת ב-Power Point. לומר את האמת, זאת
הצורה הנוחה והדידקטית ביותר להגיש הרצאה. השימוש
במצגת Power Point הוא ללכת עם הזמן.

סיורים מאורגנים לרוב בתי הקברות או חלקות יהודיות
שבשטח ניו-יורק. יהיה גם סיור רגלי מיוחד במינו אשר

ללא ספק חברי חגיגי יציגו מגוון נושאים מעניינים וייחודיים.

הכנס יתקיים במלון בלבה של מנהטאן, בכיכר טיימס (Times Square). כשאצא מן המלון להפסקה, אשמח להרהר בפרסומת לסיגריות קאמל שלפני שנים היתה מוצגת בכיכר מפורסמת זו, ובה ניתן היה לראות אדם המוציא מפיו טבעות עשן. זאת תהיה עבורי הזדמנות נוספת להיזכר באבי ז'ל שראה את הפרסומת הזאת בנובמבר 1944 כאשר ציר בקונגרס היהודי העולמי, והתפעל כל כך מן הפלא הטכנולוגי הזה!

יהיה נוח יותר לספר לכם על הכנס לכשיסתיים. בינתיים הוא מבטיח ביותר.

האקדמי לגניאלוגיה יהודית בירושלים; מרתה לב-ציון תרצה על השימוש באינטרנט כדי להגיע למקורות מידע בישראל, וכן על גנבים ופרנסים במרכז אירופה בימי הביניים; רוז לרר כהן תרצה על המקורות הספרדיים של שמות יהודי ליטא; דניאל וגנר, בשיתוף עם סליאן זק, ירצה על פרויקט לבניית עץ המשפחה של קהילות יהודיות שנכחדו בשואה. עוד בעניין השואה, תספר רוז פלדמן על הפרוייקט שהיא יזמה, הנוגע לאיתור מגישי דפי העד. רוז פלדמן תתן עוד הרצאה יחד אתי על אוכלוסיית ארץ ישראל בין השנים 1839-1929 ואני עצמי אתן עוד הרצאה על מאגר שמות פרטיים של נשים ספרדיות ובנות עדות המזרח.

מכון אקדמי לגניאלוגיה יהודית נפתח בירושלים

המכון הבינלאומי לגניאלוגיה יהודית ומרכז פאול יעקבי
נפתח בג' שבט תשס"ו (אחד בפברואר 2006)
בבית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי בגבעת רם בירושלים.

המכון יעדיף ויקדם תכניות ופרוייקטים חדשניים אשר יש בהם גם תועלת מעשית לכל המתעניין וחוקר את ההיסטוריה המשפחתית שלו.

הקמת המכון היא פרי מאמץ של ועדה מייסדת בינלאומית ובראשה ד"ר סליאן זק מווינגטון, ארצות הברית.

ד"ר יוסף למדן הוא מנהל המכון.

מספרי הטלפון של המכון הם:

(02) 696-7658

ו-6622624 (052)

הדואר האלקטרוני: info@IJG.org

אתר הבית: www.IJG.org (בתהליך בניה).

גניאלוגיה יהודית והיסטוריה משפחתית מעוררים את דמיונם של אלפי יהודים ברחבי תבל ומעסיקים אותם מזה שנים רבות. תחום זה הגיע עתה לרמת בשלות המאפשרת לו לתפוס את מקומו הנאות בעולם האקדמי.

לשם כך התווה המכון שתי מטרות עיקריות:

א. עיסוק בחקר הגניאלוגיה היהודית והוראתה ברמה אוניברסיטאית.

ב. קבלת הגניאלוגיה כדיסציפלינה אקדמית מוכרת במסגרת מדעי היהדות.

מכון זה הוא ראשון ויחיד במינו בעולם היהודי. הוא יפעל בגישה רבת-חומית ותוך שיתוף פעולה עם גופים העוסקים בהיבטים שונים של גניאלוגיה יהודית.